

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
TƏHSİL NAZİRLİYİ

Layihə Avropa İttifaqı
tərəfindən maliyyələşdirilir

TƏHSİL İNSTİTUTU
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu

İxtisasın adı: Sığorta mütəxəssisi

SIĞORTA QANUNVERİCİLİYİ

Bakı 2020

Bu modul dərs vəsaiti Avropa İttifaqının texniki yardımı  r vəsində Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyini dəstəkləmək   n “Azərbaycanda Milli Kvalifikasiya  r v sinin İcrasına Dəstək” (EuropeAid/138339/DH/SER/AZ) layihəsi tərəfindən hazırlanmıřdır. Modulda ifadə olunan fikirlər v  məlumatlara görə Avropa İttifaqı, Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və Təhsil İnstitutu məsuliyyət dařımır.

Modul dərs vəsaiti müvafiq təhsil proqramları (kurikulumlar)  zr  bilik və bacarıqların verilməsi məqsədilə hazırlanmıřdır və orta-ixtisas təhsili səviyyəsində müvafiq modulların tədrisi   n tövsiyə edilir. Modul dərs vəsaitinin istifadəsi  d niřsizdir və kommersiya məqsədi ilə satıřı qadağandır.

Müəllif: Pərviz Quliyev

Modul üzrə məsləhətçi: Aynur Kərimova

  Bakı – 2020

Modulda ifadə olunan fikirlər müəllifə aiddir, istifadə olunmuř fotolar a ıq mənbələrdən g t r lm řd r. Antiplagiat v  digər tədqiqat etikasının tələblərinin təmin olunması modul müəlliflərinin məsuliyyətidir.

MÜNDƏRİCAT

ƏSAS ANLAYIŞLAR	7
GİRİŞ	9
MODULUN SPESİFİKASIYASI	10
TƏLİM NƏTİCƏSİ 1: MÜLKİ MƏCƏLLƏNİN "SİĞORTA" BÖLMƏSİNİ ANLAMAQ	11
1.1. Sığorta haqqında ümumi müddəaları izah edir.....	12
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	17
Qiymətləndirmə.....	18
TƏLİM NƏTİCƏSİ 2: "SİĞORTA FƏALİYYƏTİ HAQQINDA" QANUNUN ƏSASLARINI ANLAMAQ	19
2.1. Sığortanın sahələrini izah edir.....	20
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	23
Qiymətləndirmə.....	24
2.2. Həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir.....	25
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	27
Qiymətləndirmə.....	28
2.3. Qeyri-həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir.....	29
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	33
Qiymətləndirmə.....	34
2.4. Sığorta fəaliyyəti üzərində dövlət nəzarətinin funksiya və vəzifələrini izah edir	35
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	37
Qiymətləndirmə.....	38
TƏLİM NƏTİCƏSİ 3: İCBARİ SİĞORTA QANUNLARINI ÖYRƏNMƏK	39
3.1. İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun əsaslarını izah edir	40
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	45
Qiymətləndirmə.....	46
3.2. Daşınmaz əmlakın icbari sığortasının əsaslarını izah edir	47
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	50
Qiymətləndirmə.....	51

3.3. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasının əsaslarını izah edir.....	52
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	57
Qiymətləndirmə.....	58
3.4. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasının əsaslarını izah edir.....	59
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	61
Qiymətləndirmə.....	62
3.5. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığortanın əsaslarını izah edir.....	63
Tələbələr üçün fəaliyyətlər.....	67
Qiymətləndirmə.....	68
CAVABLAR.....	69
ƏDƏBİYYAT SİYAHISI.....	70

ƏSAS ANLAYIŞLAR

Anderrayter – sığorta riskini qiymətləndirən mütəxəssis

Anderraytinq – sığorta müqaviləsinin bağlanması, sığorta tarifi və sığorta haqqı barədə qərarlar qəbul etmək üçün sığortalının səhhəti, maliyyə imkanları, sığortalanan əmlakın vəziyyəti və digər bu kimi amillərin – sığorta risklərinin qiymətləndirilməsi üzrə sığortaçının (onun mütəxəssisinin və ya nümayəndəsinin) istifadə etdiyi üsul və metodların, habelə hərəkətlərinin məcmusu.

Faydalanan şəxs- sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta ödənişini almaq hüququ olan şəxs.

Qeyri-maliyyə riskləri – baş verən hadisə nəticəsində dəymiş ziyanın pul vahidində ölçülməsi mümkün olmayan risklər.

Könüllü sığorta – sığorta müqaviləsinin tərəflərinin iradə azadlığından asılı olaraq həyata keçirilən və əsas şərtlərinin sığorta müqaviləsində müəyyən edilməsini nəzərdə tutan sığorta.

Maliyyə riskləri – baş verən hadisə nəticəsində dəymiş ziyanın pul vahidində ölçülməsi mümkün olan risklər.

Təkrarsığorta – sığortaçının sığortaladığı riskləri müqavilə əsasında tam və ya qismən digər sığortaçı (təkrarsığortaçı) ilə bölüşdürməsi və ya ona ötürməsi.

Sığorta – fiziki və ya hüquqi şəxsə dəymiş zərərin ödənilməsi üçün vasitə.

Sığortaçı – sığorta xidmətini təqdim edən sığorta şirkəti.

Sığortalı – müəyyən sığorta obyektinin sığorta etdirilməsində sığorta marağı olan və müvafiq sığorta müqaviləsinin tərəfi olan fəaliyyət qabiliyyətli və hüquq qabiliyyətli şəxs və ya sığorta olunan və ya sığorta xidmətindən yararlanan şəxslər.

Sığorta haqqı – sığorta təminatının əldə edilməsi üçün sığortalının sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan məbləğdə və qaydada sığortaçıya ödədiyi məbləğ.

Sığorta ödənişi – sığorta olunanın sığorta hadisəsinin baş verməsindən əvvəlki maliyyə vəziyyətinə qaytarılması üçün sığortaçı tərəfindən sığorta müqaviləsinin şərtlərinə uyğun olaraq ona və (və ya) digər faydalanan şəxsə ödənilən maliyyə kompensasiyası.

Sığorta məbləği – sığortaçının sığorta müqaviləsi üzrə öhdəliyinin həmin müqavilədə razılaşdırılmış son həddi.

Sığorta tarifi – sığorta haqqının hesablanması üçün sığorta predmetinin və sığorta riskinin xarakteri nəzərə alınmaqla sığorta məbləği vahidinə tətbiq edilən müvafiq dərəcə.

Sığorta müqaviləsi – sığortaçının sığorta haqqı müqabilində sığortalıdan müəyyən riskləri qəbul etmək və ya belə riskləri onunla bölüşmək razılığının ifadə edildiyi yazılı razılaşma.

Sığorta vasitəçisi – sığorta və ya təkrarsığorta müqavilələrinin bağlanması, yenilənməsində və ya davam etdirilməsində həmin müqavilənin tərəflərindən birini təmsil etməklə müvafiq lisenziya əsasında ona vasitəçilik xidməti göstərən şəxs.

Sığorta təminatı – müəyyən risklərə qarşı sığorta müqaviləsi ilə verilən maliyyə müdafiəsinin həcmi.

Sığorta fondu – zərərlərin ödənişi üçün nəzərdə tutulmuş maddi və pul vəsaitlərinin ehtiyatı.

Sığorta ehtiyatı – sığorta ödənişlərini həyata keçirmək üçün sığortaçının öhdəliklərinin təminatı kimi formalaşdırdığı pul vəsaitlərinin hesablanmış miqdarı.

Sığorta obyektı – sığortalının və ya sığorta olunanın qanunazidd olmayan hər hansı əmlak mənafeyi və ya onun həyatı, sağlamlığı, əmək qabiliyyəti və ya pensiya təminatı ilə bağlı maraqlar.

Sığorta penetrasiyası (penetration)– Hər hansı bir coğrafi məkanda (ölkədə) yaşayan əhali arasında sığorta məhsullarının pul ekvivalentində adambaşına düşən payını göstərir və sığorta yığımlarının illik həcminə uyğun olaraq hər il dəyişə bilər.

Satış strategiyası – təqdim olunan malın və ya xidmətin bazarda satılması və mənfəət əldə olunması üçün görməli olduğumuz fəaliyyətlərin əsaslandırılmış şəkildə yerinə yetirilməsi.

ÜDM(ümumi daxili məhsul) – bir il ərzində ölkə daxilində fəaliyyət göstərən yerli və xarici şirkətlər tərəfindən istehsal olunmuş malların və xidmətlərin məcmu bazar dəyəri.

Yenilənmə – sığorta müqaviləsinin müddəti başa çatdıqda müqavilənin yeni müddətə qüvvəsinin artırılması.

GİRİŞ

Hörmətli oxucu!

Bu gün iqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi, sığorta sektorunda da peşəkar mütəxəssislərin çatışmazlığı aktual məsələlərdən hesab olunur. Yaranmış boşluğu doldurmaq kimi çətin bir vəzifə təhsil müəssisələrinin üzərinə düşür. Bu modulun hazırlanması digər modullarda olduğu kimi həm nəzəri, həm də praktiki baxımdan tələbələri sektorun tələblərinə uyğun hazırlanması məqsədi daşıyır.

“Sığorta qanunvericiliyi” modulu tələbələrə sığorta ilə bağlı əsas qanunvericilik sənədlərinin və normativ-hüquqi aktlar haqqında geniş məlumat verir. Bu modul üç təlim nəticəsindən ibarətdir və hər bir təlim nəticəsində müxtəlif meyarlar vasitəsi ilə ətraflı şəkildə izah olunmuşdur. Hər bir meyarda nəzərə alınmış “tələbələr üçün fəaliyyətlər” və “qiymətləndirmə” bölmələrində nəzəri və praktiki biliklərin möhkəmləndirilməsi müxtəlif misallarla verilmişdir.

“Mülki Məcəllənin (müvafiq fəslə) “sığorta” bölməsini öyrənmək” üzrə təlim nəticəsinin tərkibində Mülki Məcəllənin “sığorta” bölməsinin 4-cü paragrafının tələbləri və zəruri sığorta anlayışları təqdim olunur. Sığorta anlayışlarını bilmədən sığortada baş verən digər prosesləri qavramaq mümkün deyildir. Bununla yanaşı, tələbələrin sığortanın əsas funksiyaya və prinsipini öyrəməsi gözlənilir.

“Sığorta fəaliyyəti haqqında qanunun əsasları” üzrə təlim nəticəsində sığorta sahəsində əsas qanunvericilik sənədi hesab olunan “Sığorta fəaliyyəti haqqında qanunun” əsasları təqdim olunur. Bununla yanaşı sığortada tənzimləyici orqanın əsas vəzifə və səlahiyyətləri barədə məlumatlar, qanunda baş vermiş fundamental dəyişikliklər və əsas məsələlərdən biri kimi sığortanın həyat və qeyri-həyat növlərinin əsaslarının öyrənilməsi gözlənilir.

“İcbari sığorta qanunlarını öyrənmək” üzrə təlim nəticəsində tələbə mövcud icbari sığorta qanunvericiliyi ilə yaxından tanış olur və onları başa düşür. Bu təlim nəticəsi daşınmaz əmlakın icbari sığortası, avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası, yaşıl kart sistemi, daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası, istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarında icbari sığorta haqqında tələbənin biliyinin formalaşması, qanunvericilikdə edilmiş dəyişikliklərin mahiyyətinin anılması və sığorta məhsullarının satışı ilə bağlı qanunvericiliyin əsas tələblərini misallar vasitəsilə izah edə bilməsi gözlənilir.

Əziz təhsilənlər! Unutmayın ki, gələcək fəaliyyətinizin yüksək səviyyədə qurulmasının əsası, sizə təqdim edilən materialların həm nəzəri, həm də praktiki mənimsənilməsindən çox asılıdır.

MODULUN SPESİFİKASIYASI

Modulun adı:	Sığorta qanunvericiliyi
Modulun kodu:	SS-2020-04
Modulun ümumi məqsədi:	<i>Təhsilalan bu modulu uğurla tamamladıqdan sonra sığorta fəaliyyəti haqqında qanunu biləcək və fəaliyyətlərini həmin qanun əsasında həyata keçirməyi bacaracaq.</i>
Təlim (öyrənmə) nəticəsi	Qiymətləndirmə meyarları
1. Mülki Məcəllənin sığorta fəslini anlamaq	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sığorta haqqında ümumi müddəaları izah edir.
2. Sığorta fəaliyyəti haqqında qanunun əsaslarını anlamaq	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sığortanın sahələrini öyrənir; ➤ Həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir; ➤ Qeyri-həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir; ➤ Sığorta fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin funksiya və vəzifələrini izah edir.
3. İcbari sığorta qanunlarını anlamaq	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun əsaslarını izah edir; ➤ Daşınmaz əmlakın icbari sığortasının əsaslarını izah edir; ➤ Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasının əsaslarını izah edir; ➤ Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasının əsaslarını izah edir; ➤ İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığortanın əsaslarını izah edir.

TƏLİM NƏTİCƏSİ 1

MÜLKİ MƏCƏLLƏNİN
"SİĞORTA" BÖLMƏSİNİ
ANLAMAQ

1.1. Sığorta haqqında ümumi müddəaları izah edir

Bütün sahələrdə olduğu kimi, sığorta sahəsi də iqtisadiyyatın böyük, kifayət qədər diqqət tələb edən sahəsi kimi müvafiq qanunlar və müxtəlif normativ hüquqi aktlar vasitəsilə tənzimlənir. Bu qanunlar və normativ hüquqi aktlar əsasən aşağıdakılardan ibarətdir:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası;
- Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi (50-ci fəsil);
- “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu;
- Ayrı-ayrı icbari sığorta növləri haqqında qanunlar (icbari sığorta qanunvericiliyi);
- Prezidentin sığorta ilə bağlı Fərmanları (məsələn, icbari tibbi sığortanın tətbiqi ilə bağlı və s.);
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları;
- Tənzimləyici orqanın (hal-hazırda Mərkəz Bankın) əmrləri;
- Azərbaycan Respublikasının tərəfdaş çıxdığı beynəlxalq müqavilələr və s.

Daha əhəmiyyətli və yuxarıda adı çəkilən qanunvericilik sənədləri ilə yanaşı müxtəlif dərəcəli fərmanlar, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərarları, tənzimləyici orqanın əmrləri, Azərbaycan Respublikasının tərəfdaş çıxdığı beynəlxalq müqavilələr kimi sənədlər sığorta bazarının iştirakçılarının fəaliyyətinin tənzimlənməsində əsas götürülə, sığorta bazarının inkişafı, sığortanın digər sahələrə inteqrasiyası kimi məqsədlər daşıya bilər.

Fərmanlar dedikdə sığorta sektoru ilə bağlı Respublika Prezidentinin imzaladığı fərmanlar nəzərdə tutulur. Məsələn, “Kənd təsərrüfatında sığortanın stimullaşdırılması haqqında”, “Auditorun peşə məsuliyyətinin icbari sığortası haqqında”, “İcbari Tibbi Sığortanın tətbiqi ilə bağlı tədbirlər haqqında” və s. kimi fərmanları misal gətirmək olar.

Yuxarıda göstərilən müxtəlif xarakterli normativ hüquqi sənədlər toplusu tənzimləyici orqanın (hal-hazırda Mərkəz Bankın) rəsmi internet sahifəsində “Qanunvericilik (sığorta)” bölməsində yerləşdirilmişdir.

Mülki Məcəllənin 50-ci fəslə bütövlükdə sığortaya həsr olunmuşdur (Şəkil 1.1). Əsasən sığorta münasibətlərinin necə formalaşmasını açıqlayır və ümumilikdə 4 paragrafdan və 59 maddədən ibarətdir:

1. Sığorta haqqında ümumi müddəalar;
2. Sığorta müqaviləsinə dair başlıca tələblər;

AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASININ

MÜLKİ
MƏCƏLLƏSİ

Şəkil 1.1. Mülki Məcəllə

3. Sığorta hadisəsi və sığorta ödənişi;
4. Sığorta vasitəçiliyi.

1-ci paraqrafda sığorta üzrə əsas anlayışların və terminlərin açıqlaması verilmişdir. Məsələn, sığorta və təkrarsığorta müqaviləsi, sığorta münasibətlərinin subyektləri, sığorta sahələri, sığorta obyektı və sığorta predmeti, şəxsi sığortanın obyektı, əmlak sığortasının obyektı, sığorta marağı və s. kimi əsas sığorta anlayışlarının hər birinə ayrıca maddələrdə geniş şəkildə aydınlıq gətirilmişdir.

2-ci paraqrafda əsasən sığorta müqaviləsi və onun tərkib hissələri izah edilir. Məsələn, sığorta müqaviləsinin forması, sığorta müqaviləsinin məzmunu, sığorta şəhadətnaməsi, sığorta şəhadətnaməsinin məzmunu, sığorta haqqı, sığorta məbləği və s. kimi məqamların hər biri ayrıca maddələrdə izah olunmuşdur və sığorta müqaviləsində əks olunmalı olan əsas şərtlər göstərilmişdir.

3-cü paraqrafda sığorta hadisəsi və sığorta ödənişi barəsində açıqlamalar verilmişdir. Məsələn, sığorta hadisəsi, sığorta hadisəsi barədə məlumatlandırma, sığorta hadisəsinin təsdiqi, zərərin qiymətləndirilməsi, sığorta ödənişi, əmlak sığortası üzrə sığorta ödənişinə dair tələblər, sığorta ödənişindən sığorta haqqının tutulması, sığorta məbləğinin sığorta ödənişinə uyğun olaraq azalması, icbari sığorta ödənişinin üstünlüyü kimi məqamları açıqlayan ayrıca maddələr bu paraqrafda əks olunmuşdur. Burada sığortaçının sığorta ödənişindən imtina edəcəyi halları və onların əsasları təsbit olunur.

4-cü paraqrafda sığorta vasitəçiliyindən bəhs olunur. Burada sığorta münasibətlərində sığorta vasitəçilərinin iştirakı, sığorta və ya təkrarsığorta müqavilələrinin sığorta vasitəçiliyi ilə bağlanması, sığorta vasitəçisinin sığorta müqaviləsinin bağlanmasından əvvəl sığortalıya açıqlamalı olduğu məlumatlar, sığorta brokerinin sığorta müqaviləsinin tərəflərini sənədlərlə təmin etməsi, təminat şəhadətnaməsi, sığorta vasitəçilərinin sığorta haqqı və sığorta ödənişlərinin ödənilməsində iştirakı, sığorta vasitəçilərinin sığortalı və ya təkrarsığortalı qarşısında subsidiar öhdəliyi kimi maddələr öz əksini tapmışdır.

Sığorta qanunvericiliyi ilə bağlı sənədləri öyrənmək və anlamaq məqsədilə sığorta mütəxəssisinin zəruri sığorta terminlərini bilməsi vacibdir. Sığorta prosesinin əsas terminlərini nəzərdən keçirək:

- Sığortalı - müəyyən sığorta obyektinin sığorta etdirilməsində sığorta marağı olan və müvafiq sığorta müqaviləsinin tərəfi olan fəaliyyət qabiliyyətli və hüquq qabiliyyətli şəxs və ya sığorta olunan və ya sığorta xidmətindən yararlanan şəxsdir;
- Sığortaçı - sığorta xidmətini təqdim edən sığorta şirkətidir;
- Faydalanan şəxs - sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta ödənişini almaq hüququ olan şəxsdir;
- Sığorta haqqı - sığorta təminatının əldə edilməsi üçün sığortalının sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan məbləğdə və qaydada sığortaçıya ödədiyi məbləğdir;
- Sığorta ödənişi - sığorta olunanın sığorta hadisəsinin baş verməsindən əvvəlki maliyyə vəziyyətinə qaytarılması üçün sığortaçı tərəfindən sığorta müqaviləsinin

şərtlərinə uyğun olaraq ona və (və ya) digər faydalanan şəxsə ödənilən maliyyə kompensasiyasıdır;

- Sığorta məbləği - sığortaçının sığorta müqaviləsi üzrə öhdəliyinin həmin müqavilədə razılaşdırılmış son həddidir;
- Sığorta tarifi - sığorta haqqının hesablanması üçün sığorta predmetinin və sığorta riskinin xarakteri nəzərə alınmaqla sığorta məbləği vahidinə tətbiq edilən müvafiq dərəcəsidir;
- Sığorta obyektı - sığortalının və ya sığorta olunanın qanuna ziddiyyət təşkil etməyən hər hansı əmlak mənafevi və ya onun həyatı, sağlamlığı, əmək qabiliyyəti və ya pensiya təminatı ilə bağlı maraqlarıdır;
- Sığorta müqaviləsi - sığortaçının sığorta haqqı müqabilində sığortalıdan müəyyən riskləri qəbul etmək və ya belə riskləri onunla bölüşmək razılığının ifadə edildiyi yazılı razılaşmadır;
- Sığorta vasitəçisi - sığorta və ya təkrarsığorta müqavilələrinin bağlanması, yenilənməsində və ya davam etdirilməsində həmin müqavilənin tərəflərindən birini təmsil etməklə müvafiq lisenziya əsasında ona vasitəçilik xidməti göstərən şəxsdir;
- Sığorta təminatı - müəyyən risklərə qarşı sığorta müqaviləsi ilə verilən maliyyə müdafiəsinin həcmidir;
- Anderrayter – sığorta riskini qiymətləndirən mütəxəssisdir;
- Anderrayting - sığorta müqaviləsinin bağlanması, sığorta tarifi və sığorta haqqı barədə qərarlar qəbul etmək üçün sığortalının səhhəti, maliyyə imkanları, sığortalanan əmlakın vəziyyəti və digər bu kimi amillərin – sığorta risklərinin qiymətləndirilməsi üzrə sığortaçının (onun mütəxəssisinin və ya nümayəndəsinin) istifadə etdiyi üsul və metodların, habelə hərəkətlərinin məcmusudur;
- Təkrarsığorta - sığortaçının sığortaladığı riskləri müqavilə əsasında tam və ya qismən digər sığortaçı (təkrarsığortaçı) ilə bölüşdürməsi və ya ona ötürməsidir;
- Yenilənmə - sığorta müqaviləsinin müddəti başa çatdıqda müqavilənin yeni müddətə qüvvəsinin artırılmasıdır;
- Sığorta ehtiyatı - sığorta ödənişlərini həyata keçirmək üçün sığortaçının öhdəliklərinin təminatı kimi formalaşdırdığı pul vəsaitlərinin hesablanmış miqdarıdır;
- Könüllü sığorta - sığorta müqaviləsinin tərəflərinin iradə azadlığından asılı olaraq həyata keçirilən və əsas şərtlərinin sığorta müqaviləsində müəyyən edilməsini nəzərdə tutan sığortadır;

Sığortada əsas hesab olunan və öyrənilməsi vacib sayılan terminləri nəzərdən keçirdikdən sonra, sığortanın nədən ibarət olduğunu və əsas məqsədini başa düşməyə çalışaq.

Bir tərəfdən insan və təbiət (subasma, quraqlıq, tufan və s. təbii fəlakətlər) arasındakı ziddiyyət, digər tərəfdən ictimai ziddiyyətlər (iqtisadi, siyasi, dini, milli zəmində münaqişələr, müxtəlif xarakterli münaqişələr və s.) bütövlükdə neqativ halların baş verməsinə şərait yaradır. Bütün bu kimi şəraitlər dünyada sığorta fəaliyyətinin yaranmasına və inkişaf etməsinə zəmin yaratmışdır.

Sığorta – fiziki və ya hüquqi şəxsə dəymiş zərərin ödənilməsi üçün vasitədir. Zərərin əmələ gəlməsi səbəbi yuxarıda göstərilənlərdən asılı ola bilər. Dəymiş zərərin ödənilməsi sığorta təşkilatının (sığortaçının) sığorta fondu hesabına həyata keçirilir. Sığorta fondu zərərlərin ödənişi üçün nəzərdə tutulmuş maddi və pul vəsaitlərinin ehtiyatıdır. Sığorta fondunun formalaşması üçün əsas mənbə icbari və könüllü sığorta məhsulları üçün ödənilmiş sığorta haqları hesab olunur.

Sığortanı başa düşmək üçün onun əsas funksiyalarını nəzərdən keçirək. Sığortanın funksiyaları risk, əmanət-yığım, maliyyələşmənin asanlaşdırılması və s. kimi funksiyalardan ibarətdir:

- Risk funksiyası: sığortalı sığorta müqaviləsi vasitəsilə ehtimal olunan risklərin yarada biləcəyi maliyyə itkilərini sığorta şirkətinin üzərinə atır;
- Sığortanın əmanət-yığım funksiyası: zəruri sosial rolu yerinə yetirməklə əhalinin sağlamlığının qorunmasını, əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarında isə həyat səviyyəsinin qorunub saxlanmasını təmin edir;
- Maliyyələşmənin asanlaşdırılması funksiyası: baş vermiş hadisə nəticəsində yaranmış maliyyə zərərinin sığortalıya ödənilməsidir.

Yuxarıda göstərilən funksiyalar ilə yanaşı sığortanın fəaliyyətini əsaslandırılan əsas iki prinsip mövcuddur:

- Ekvivalentlik prinsipi: sığorta fəaliyyətinin gəlirləri və xərcləri arasında tarazlığın təmin olunması;
- Təsadüfilik prinsipi: yalnız baş verməsinin ehtimal və təsadüfi əlamətlərinin mövcud olduğu hadisələrin sığortalanması. «Təsadüfilik» anlayışı həyat təcrübəsinə uyğun olaraq, hadisənin baş verməsi ehtimalı ilə hesablaşmaq anlamına gəlir.

1991-ci ildə Azərbaycanda müstəqillik əldə edildikdən sonra, sığorta sahəsində müxtəlif qanunlar və müxtəlif hüquqi-normativ sənədlər qəbul edildi. Sovet İttifaqı dağıldıqdan sonra müstəqilliyin ilk illərində sığorta fəaliyyəti əsasən köhnə sovet qanunları əsasında tənzimlənirdi. 1990-cı illər də sığorta bazarının yeni mərhələyə qədəm qoyması sığorta qanunvericiliyinin yenilənməsi zərurətini yaratdı. Bu zərurəti yaradan səbəblərdən biri də, müstəqilliyin ilk illərindən başlayaraq yeni formalaşan özəl sığorta şirkətlərinin sayının ildən-ilə artması idi. Müqayisə üçün qeyd olunmalıdır ki, sovet dövründə dövlətə məxsus cəmi bir sığorta şirkətinin mövcud olduğu halda, artıq erkən müstəqillik illərində qeydiyyatdan keçmiş özəl sığorta şirkətlərinin sayı 40-dan çox idi.

1996-cı ildə qəbul olunmuş “Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası” Qanunu sığorta qanunvericiliyinin ilk nümunələrindən idi. Bu qanun qüvvəyə mindikdən sonra sığorta şirkətləri tərəfindən ciddi aktivləşmə müşahidə olundu.

Bazarda mövcud olan şirkətlər nəzərə çarpacaq səviyyədə öz maliyyə durumlarını bu məhsulun hesabına yaxşılaşdırmağa başladılar, yerli sığorta şirkətlərinin bank hesablarında ciddi vəsaitlər dövrüyyə etməyə başladı. Hazırda qüvvədə olan eyni adlı mövcud icbari sığorta məhsulu ilə müqayisədə bu icbari sığorta məhsuluna görə sığorta haqqı 10 manat təşkil edirdi və avtomobilin mühərrikinin həcmindən asılı olmadan bütün növ avtomobil sahiblərinə eyni tarif tətbiq olunurdu. Hadisənin baş verdiyi təqdirdə isə dəymiş ziyana görə üçüncü şəxsə ödəniləcək kompensasiyanın məbləği maksimum 1000 manat təşkil edirdi. Növbəti illərin təhlilləri göstərdi ki, bu qanun çərçivəsində tətbiq olunan sığorta haqqı özünü doğrultmur və çox simvolikdir. Bu xüsusi ilə, baş verən hadisələrin sayının artması və dəymiş ziyana görə ödənilən kompensasiyaların həcmnin böyüməsi fonunda ziyanlı sığorta məhsuluna çevrildikcə aktuallaşmağa başladı. Nəticədə, qanuna 2010-cu ildə edilmiş dəyişikliklər bu icbari sığorta məhsulunun yeni şərtlərini müəyyən etdi. Qanunun yeni redaksiyasının şərtlərinə əsasən sığorta haqqı 50 manatdan başlayır və avtomobillərin mühərrikinin həcminə görə dəyişirdi. Bu dəyişikliklərə əsasən qanunda nəzərdə tutulmuş və bir obyektə dəymiş ziyana görə ödəniləcək sığorta ödənişinin maksimum həddi isə beş min manat təşkil edir.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Sığortanın əsas 3 funksiyasını izah edin və hər birinə aid ayrılıqda misallar gətirin.
2. Sığorta fəaliyyətinin söykəndiyi əsas 2 prinsip hansılardır? Hər birinə ayrılıqda misallar gətirməklə onları izah edin.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Sığorta haqqında ümumi müddəaları izah edir”.

1. Sığorta haqqı nədir?

- A) Sığorta təminatının əldə edilməsi üçün sığortalının sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan məbləğdə və qaydada sığortaçıya ödədiyi məbləğdir;
- B) Sığorta təminatının əldə edilməsi üçün sığortaçının sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulan məbləğdə və qaydada sığortalıya ödədiyi məbləğdir;
- C) Sığorta təminatının əldə olunması üçün sığortaçının tənzimləyici orqana nəzərdə tutulan məbləğdə ödədiyi məbləğdir.

2. Sığorta məbləği nə deməkdir?

- A) Sığortaçının sığortalıya hadisə zamanı ödəməli olduğu kompensasiyadır;
- B) Sığortalının tənzimləyici orqana aylıq hesabatlarla görə müqavilə əsasında ödəməli olduğu aylıq xidmət haqqıdır;
- C) Sığortaçının sığorta müqaviləsi üzrə öhdəliyinin həmin müqavilədə razılaşdırılmış son həddidir.

TƏLİM NƏTİCƏSİ 2

**“SİĞORTA FƏALİYYƏTİ
HAQQINDA” QANUNUN
ƏSASLARINI ANLAMAQ**

2.1. Sığortanın sahələrini izah edir

Sığorta qanunvericiliyinin əsasını “Sığorta fəaliyyəti haqqında” qanun təşkil edir. Bu qanun 25 dekabr 2007-ci il tarixində qəbul edilmiş, 13 mart 2008-ci ildə qüvvəyə minmişdir. Yeni qanun qüvvəyə mindiyinə görə, 25 iyun 1999-cu il tarixli “Sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu 02.10.2008-ci il tarixli, 699-III QD nömrəli Qanununa əsasən qüvvədən düşmüşdür (Şəkil 2.1).

Adı çəkilən qanundan verilmiş çıxarışda sığorta qanunvericiliyi deyərkən nəyin başa düşüldüyünə diqqət yetirək:

Şəkil 2.1. “Sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu

- “Azərbaycan Respublikasının sığorta qanunvericiliyi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsindən, bu Qanundan və onun əsasında qəbul edilən normativ hüquqi aktlardan, icbari sığorta qanunlarından, digər normativ hüquqi aktlardan və Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası beynəlxalq müqavilələrdən ibarətdir;
- Sığorta bazarının tənzimləyici orqanı Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində, bu Qanunda və icbari sığorta qanunlarında nəzərdə tutulan hallarda sığorta bazarının tənzimlənməsi üzrə normativ xarakterli aktlar qəbul etmək, həmçinin sığortaçılar və sığorta vasitəçiləri üçün normativləri müəyyən etmək səlahiyyətinə malikdir;
- İcbari sığorta qanunlarında fərqli müddələrin nəzərdə tutulduğu hallar istisna olmaqla, icbari sığorta növlərinin həyata keçirilməsindən irəli gələn münasibətlər bu Qanunla və Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi ilə tənzimlənir”;

Qəbul edilmiş qanun 15 fəsil və 135 maddədən ibarət olmaqla aşağıdakıları müəyyən edir:

- Sığorta sisteminin inkişafını, sığorta fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini və bu fəaliyyətin lisenziyalaşdırılmasının prosedur qaydasını;
- Sığorta bazarının peşəkar iştirakçılarının (sığortaçı, təkrarsığortaçı, sığorta vasitəçiləri) fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini və prinsiplərini;
- Sığorta sahəsində dövlət tənzimlənməsinin və nəzarətinin hüquqi və iqtisadi əsaslarını.

Qeyd olunmalıdır ki, yuxarıda qeyd olunanlarla yanaşı, mühüm əhəmiyyət kəsb edən sığorta terminlərinin izahı və sığorta şirkətinin idarəetmə orqanları haqqında ilk geniş təfəsilat bu qanunda öz əksini tapmışdır. İdarəetmə orqanlarının vəzifə və səlahiyyətləri, sığorta şirkətinin korporativ idarəetmə sistemi və sığorta şirkətinin rəhbər işçiləri haqqında qeyd olunan müvafiq bəndlərin öz əksini tapması, bu qanunun əvvəlki qanunvericilik

aktlarından daha təfsilati və spesifik xarakteri izah olunur.

Bu qanun, ilk dəfə sığorta şirkətinin rəhbər işçilərinə qoyulan peşəkar tələbləri irəli sürdü, sığorta şirkətinin rəhbər işçilərinin xüsusi bilik və bacarıqlarının təsdiqləndiyi halda müvafiq rəhbər vəzifəyə təyin olunması məsələsini gündəmə gətirdi. Məsələn, hər hansı bir sığorta şirkətinin idarə heyətinin sədrinin təhsil və təcrübə səviyyəsi, daxili audit xidməti rəhbərinin təhsil və təcrübə səviyyəsi, baş mühasibinin təhsil və təcrübə səviyyəsinə olan tələblər müəyyən olundu. Bununla yanaşı, sığorta şirkətinin qanunvericiliklə müvafiq rəhbər işçisi sayılan əməkdaşlarının tənzimləyici orqan tərəfindən attestasiya edilməsi, imtahan nəticələrinin uğurlu olacağı təqdirdə müvafiq vəzifəyə təyin olunması tələbi qoyuldu.

Qeyd olunduğu kimi, adı çəkilən qanunda korporativ idarəetmə ilə bağlı müəyyən dəyişikliklərin edilməsinə baxmayaraq, qanunda korporativ idarəetmənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı müəyyən boşluqlar bu günədək qalmaqdadır. Məsələn, sığorta şirkətlərinin daxili nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı məsələlər tam axıra qədər müəyyən olunmamış və aparıcı təcrübələrlə uyğunlaşdırılmamışdır. Çünki daxili nəzarət sistemi həm sığorta şirkətlərində, həm də bütün sektorlarda davamlı şəkildə aparılan bir prosesdir ki, bu da özündə həm nəzarət obyektlərini, həm də nəzarət subyektlərini birləşdirir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, daxili nəzarət sisteminin effektiv fəaliyyəti üçün onun əsas iştirakçılarının, o cümlədən menecmentin, funksional nəzarətin, daxili auditin və risklərin idarə olunması bölməsinin paralel olaraq, öz funksiya və səlahiyyətləri çərçivəsində birgə fəaliyyət göstərməsi vacibdir.

Qeyd olunmalıdır ki, artıq beynəlxalq təcrübədə sığorta şirkətlərinin daxili nəzarət sisteminin əsas iştirakçılarından hesab olunan daxili audit bölməsinin fəaliyyətinin son illərdə daha çox risk yönümlü audit istiqamətində aparılması beynəlxalq maliyyə institutları tərəfindən tələb kimi qoyulmuşdur.

Korporativ idarəetmədə əməl olunması zəruri olan prinsiplərdən biri, ilkin olaraq "risklərin idarə olunması" bölməsi tərəfindən müxtəlif xarakterli risklərin müəyyən olunması, onların tənzimlənməsi üzrə nəzarət mexanizmlərinin yaradılmasına təkan verməsidir. Prosesin növbəti mərhələsində daxili nəzarət sisteminin digər əsas iştirakçısı sayılan "daxili audit" tərəfindən yaradılmış nəzarət mexanizmlərinin adekvatlığının qiymətləndirilməsi aparılır.

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması fonunda "risklərin idarə olunması" bölməsi korporativ idarəetmənin tərkib hissəsi kimi nəinki təkcə maliyyə sektorunda, eləcə də iqtisadiyyatın digər sektorlarında da əhəmiyyət kəsb edir. Hazırda baş verən qlobal iqtisadi proseslər onu göstərir ki, iri sığorta şirkətləri rəqabət əsaslı işgüzar mühitdə davamlı fəaliyyət göstərmək, biznesi inkişaf etdirmək və ya şirkətin maliyyə sabitliyini qorumaq üçün kompleks tədbirlər proqramları tətbiq edirlər. İşgüzar dairələr daxili və xarici amillərin təsirindən doğan risklərin vaxtında aşkar edilməsi, onların rəşional idarə olunması məqsədilə daxili nəzarət mexanizmlərinin yaradılması məqsədi ilə küllü miqdarda maliyyə vəsaitləri xərclənir.

Mövcud qanunvericilik sənədində "daxili audit" xidmətinin yaradılmasına olan

tələblərin icbari xarakter daşmasına baxmayaraq, eyni yanaşma “risklərin idarə olunması” bölməsində tətbiq olunmamışdır. Buradan belə nəticəyə gəlmək mümkündür ki, sığorta şirkətlərində nəzarət mexanizmlərinin adekvatlığını yoxlayan funksiya yaradılsa da nəzarət mexanizmlərinin özünü formalaşdıran funksiyanın icbari şəkildə tətbiqinə tələb qoyulmamışdır. Belə bir funksiyanın tətbiqi şirkətlərdə idarəetmənin proqressivliyi, idarəedənlərin və şirkət sahiblərinin isə innovativliyi, uzaqgörənliyi və ölçü mexanizmi ilə bağlıdır. Başqa sözlə, reallıqda, bu funksiya, bu və ya digər şirkətin səhmdarları və idarə heyətinin şəxsi təşəbbüsü ilə yaradılır.

“Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 14-cü və Mülki Məcəllənin 885-ci maddələrinə əsasən aşağıdakı sığorta sahələri mövcuddur:

- Sığortaçıların fəaliyyət istiqamətlərinə görə, həyat sığortası və qeyri-həyat sığortası,
- Sığorta obyektinə görə, şəxsi sığorta və əmlak sığortası.

Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının “Sığorta fəaliyyəti haqqında” qanununda göstərilir ki, sığorta sahələri qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş sığorta siniflərinə bölünür. Həyat sığortası sahəsinə aid olan sığorta sinifləri sığorta obyektinə görə yalnız şəxsi sığortaya aiddir. Şəxsi sığortanın obyektləri sığortalının və ya sığorta olunanın aşağıdakılarla bağlı əmlak mənafeləridir:

- Həyat və sağlamlıq;
- Əmək qabiliyyəti;
- Pensiya təminatı.

Şəxsi sığorta zamanı həm sığortalı özü, həm də müqavilədə göstərilən başqa şəxs (sığorta olunan) sığortalana bilər.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Yeni qəbul olunmuş Sığorta fəaliyyəti haqqında qanunda korporativ idarəetmə ilə bağlı hansı dəyişikliklər baş vermişdir?
2. Yeni qəbul olunmuş Sığorta fəaliyyəti haqqında qanunda sığorta şirkətinin daxili nəzarət sistemi ilə bağlı hansı boşluğu qeyd etmək olar? Fikirlərinizi əsaslandırın.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz.

“Sığortanın sahələrini öyrənir”.

1. Mövcud “Sığorta fəaliyyəti haqqında” Qanuna əsasən sığortanın belə sahəsi yoxdur:

- A) Həyat sığortası;
- B) Dünyəvi sığorta;
- C) Qeyri-həyat sığortası.

2. Həyat sığortası sahəsinə aid olan sığorta sinifləri sığorta obyektinə görə hansı sığortaya aiddir?

- A) Tibbi sığortaya;
- B) Əmlak sığortasına;
- C) Şəxsi sığortaya.

2.2. Həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir

“Sığorta fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasını Qanununun 14.2-ci maddəsinə əsasən həyat sığortası (Şəkil 2.2) sığorta obyektinə görə şəxsi sığortaya aid olan beş növ sığorta sinfini özündə birləşdirir:

Şəkil 2.2. Həyat sığortası

1. Həyatın ölüm halından sığortası - sığorta olunan öldükdə sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sinfə aid olan məhsullar sığorta bazarında daha çox “həyatın müddətli sığortası” adı ilə tanınır. Həyatın müddətli sığortası – istənilən səbəbdən ölüm halı baş verdikdə müştəridən maddi olaraq asılı olan yaxınlarının maddi cəhətdən sarsılmaması üçün nəzərdə tutulmuş bir sığorta məhsuludur. Hamının həyatda daim qayğı ilə yanaşdığı, həm maddi, həm mənəvi dəstəyinə ehtiyacı olduğu doğma insanlar var. Xüsusilə ailə başçısı olan valideynləri daim narahat edən hisslər mövcuddur ki, bunlar övladların təhsili, ailənin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı planlar və s. ola bilər. İnsanları narahat edən bu kimi fikirlərdən uzaqlaşmaq üçün “həyatın müddətli sığortası” sığorta növü var. Bu məhsul müştərinin istənilən səbəbdən ölümü halında onun ailəsinə əvvəlcədən müqavilə ilə müəyyənləşdirilmiş bütöv sığorta məbləğini birdəfəlik ödənməsini təmin edir.

2. Həyatın yaşam sığortası - sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddətdə sığorta olunanın öldüyü, yaxud sığorta müqaviləsində müəyyən edilmiş yaşa, müddətə qədər yaşadığı halda sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu məhsul sığortanın yığım funksiyasını özündə əks etdirən, investisiya xarakterli bir sığorta məhsuludur və hal-hazırda sığorta şirkətləri bu məhsulu üç illik müqavilə əsasında təklif edirlər. Yerli sığorta bazarında bu sinif üzrə təqdim olunan məhsul hazırda ən populyar həyat sığorta məhsulu hesab olunur və rentabelliği baxımından mövcud sərmayə alətlərinin vəd etdiyi gəlirliliyi dəfələrlə üstələyir. Bu səbəbdən, qeyd olunan məhsul sabit və rəsmi əmək haqqı olan vətəndaşlar üçün yüksək gəlirlilik vəd edən yeganə investisiya aləti kimi qiymətləndirilə bilər:

- Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna ödənməli olan məbləğin müəyyən hissəsi sığortalının hesabında qalır;
- Ödənməli olan gəlir vergisi sığortalının hesabında qalır;
- Müəyyən olunmuş müddət bitdikdə, yığılmış pul vəsaitlərini investisiya olunmuş gəlirlərlə birlikdə sığortalı əldə edir;
- Müqavilə müddəti bitməmiş, ölüm hadisəsi baş verdiyi halda yaşam sığortası üzrə nəzərdə tutulmuş sığorta məbləği həcmində sığortalının ailə üzvləri maddi təminat əldə edirlər.

3. Annuitet sığortası - sığorta olunanın müəyyən yaşa çatması, yaşı, əlilliyi, 18 yaşadək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu və ya xəstəliyi ilə əlaqədar əmək qabiliyyətini

itirməsi, ailə başçısını itirməsi, işsiz qalması və şəxsi gəlirlərinin azalmasına, yaxud itirilməsinə səbəb olan digər hallarda pensiya, yaxud renta şəklində dövrü sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Göstərilən həyat sığortası siniflərindən “annuitet sığortası” sinfi istisna olmaqla digər sığorta sinifləri üzrə müxtəlif sığorta məhsulları yerli sığorta bazarında mövcuddur.

Qanun qüvvəyə mindiyi gündən bu günə qədər bazarda “annuitet sığortası”sinfinə aid olan heç bir məhsul yoxdur. Bu onunla izah olunur ki, ölkəmizdə bu sinfə aid olan məhsulların satışını tənzimləyən mexanizmlər mövcud deyil. Məsələn, bu sığorta sinfi izahından görüldüyü kimi, sığortalıya pensiya şəklində dövrü sığorta ödənişlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Deyilənləri belə başa düşmək olar ki, digər ölkələrdə fəaliyyət göstərən, xüsusilə inkişaf etmiş ölkələrdə olduğu kimi özəl pensiya fondlarının fəaliyyətindən yararlanmaqla sığortalı fərqli pensiya ödənişləri ala bilər. Bu, o halda mümkündür ki, ölkədə mövcud qanunvericilik bazası Dövlət pensiya fondundan (Dövlət Sosial Müdafiə Fondu) başqa, özəl pensiya fondlarının fəaliyyətinə də məhdudiyət yaratmasın, və s.

4. Əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından sığorta - sığorta olunanın xəstəlik və ya bədbəxt hadisə nəticəsində əmək qabiliyyətini tam və ya qismən itirdiyi halda, onun itirilmiş gəlirinin əvəzini ödəmək məqsədi ilə sığorta ödənişlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi ilə bağlı bazarda könüllü sığorta məhsulları mövcuddur və eyni zamanda elə məhsullar var ki, onlar həm göstərilən sığorta sinfi üzrə təminatları, eyni zamanda digər sığorta sinfinin verdiyi təminatları özündə cəmləşdirir. Buna misal olaraq, həyat sığorta məhsulu hesab olunan “işgötürənin məsuliyyət sığortası” bazarda yeganə icbari sığorta məhsuludur. Bu məhsulu daha çox “İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta” Qanunu kimi tanıyıraq (bu məhsul üzrə ətraflı məlumat üçüncü təlim nəticəsi üzrə məlumatlarda əks olunmuşdur).

5. Sağalmaz xəstəliklərdən sığorta - sığorta olunanın xəstəlik və ya bədbəxt hadisə nəticəsində əmək qabiliyyətini tam və ya qismən itirdiyi halda, onun itirilmiş gəlirinin əvəzini ödəmək məqsədi ilə sığorta ödənişlərinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bazarda bu sığorta sinfinə aid olan məhsullar əsasən sığortalının kritik xəstəliklərlə üzləşdiyi zaman maddi və mənəvi çətinliklərinin aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün hazırlanan sığorta məhsuludur. Son dövrlərdə adı çox çəkilən xərçəng, insult, miokard infarktı, böyrək çatışmazlığı, iflic və aorto-koronar şuntlama ehtiyacı yaradan ürək xəstəliyi kimi arzuolunmaz xəstəliklərlə üzləşdikdə, həm çox böyük maddi çətinliklər, həm də bu maddi çətinliklərin doğma insanlar üçün yaratdığı mənəvi stress istənilən insan üçün ağır yük ola bilər. Bu sığorta təminatını almaqla kritik xəstəliklərin diaqnozu vaxtı birdəfəlik iri məbləğdə təminat və müalicə üçün lazım olan pul vəsaiti sığortalıya ödənilir.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Həyatın yaşam sığortası məhsulunu necə başa düşürsünüz? Misal üzərindən izah edin.
2. Həyat sığorta sinfinə aid olan hansı icbari sığorta məhsulunu tanıyırsınız? Məhsulun əsas şərtlərini qısa şəkildə izah edin.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir”.

1. Həyat sığortası sinfinə aid olan hansı məhsulu sərmayə aləti kimi də qiymətləndirmək olar?

- A) Sağalmaz xəstəliklərdən sığorta;
- B) Annuitet sığorta;
- C) Həyatın yaşam sığortası.

2. Bazarda mövcud olan “həyatın yaşam sığortası” məhsulu üzrə sığorta müqaviləsinin müddəti neçə ildir?

- A) 2;
- B) 3;
- C) 5.

2.3. Qeyri-həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir

Qeyri-həyat sığortası sahəsinə aid olan sığorta sinifləri həm şəxsi, həm də əmlak sığortasına aid ola bilər (MM-nin 885.4-cü maddəsi). Qeyri-həyat sığortası (Şəkil 2.3) özündə aşağıdakı sığorta siniflərini birləşdirir:

1. Fərdi qəza sığortası - sığorta olunan bədbəxt hadisə nəticəsində öldükdə, ümumi, yaxud peşə əmək qabiliyyətini tam və ya qismən itirdikdə, yaxud bədbəxt hadisə nəticəsində sağlamlığına başqa cür xəsarət dəydikdə, müqavilədə müəyyən edilən məbləğdə, həmçinin sığorta olunanın əlavə xərclərinin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Yerli bazarda bu sığorta sinfinə aid olan məhsullar əsasən könüllü sığorta məhsullarıdır, Əhali arasında çox da populyar deyil.

Şəkil 2.3. Qeyri-həyat sığortası sinifləri

2. Tibbi sığorta - tibbi sığorta proqramına daxil edilən tibbi xidmətlərə görə sığorta olunanın tibb müəssisələrinin ona göstərdiyi xidmətlərlə əlaqədar yaranan xərclərinin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur; 2020-ci ilin əvvəlindən tibbi sığortanın ölkədə icbari şəkildə tətbiq olunması qərarı verilməsinə baxmayaraq, tibbi sığortanın könüllü növü bazarda korporativ məhsul olaraq daha çox tanınır. Ona görə də, böyük şirkətlər tərəfindən öz əməkdaşlarının tibbi sığortaya cəlb olunması əməkdaşlar üçün motivasiya elementi kimi qiymətləndirilir və işəgötürənin cəlbediciliyini daha da artırır.

3. Səfər sığortası - sığorta olunanın ölkə daxilində və ölkədən xaricə səfər zamanı xəstələnməsi, yaxud bədbəxt hadisə nəticəsində sağlamlığının pozulması ilə əlaqədar zəruri olan tibbi xərclərin, habelə sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmuş səfər zamanı ortaya çıxan digər itkilərinin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta növü əsasən könüllü sığorta məhsulu kimi tanınır. Bu həm ölkədən xaricə gedənlər üçün, həm də ölkəyə xaricdən gələnlər üçün tətbiq oluna bilər. Bəzi ölkələrə giriş zamanı bu sığorta növü tələb edildiyindən, həmin ölkəyə səfər edənlər bu sığortanı əvvəlcədən əldə edirlər. Məsələn, Avropa Birliyi dövlətlərinə viza almaq üçün təqdim olunan müxtəlif sənədlərlə yanaşı, həmin dövr üçün səfər sığortasının əvvəlcədən olması vacib şərtlərdən hesab olunur.

4. Əmlakın yanğından və digər risklərdən sığortası - əmlakın, onun ərazisində və (və ya) içərisində yerləşən başqa əmlakla birlikdə, yaxud ayrılıqda yanğın və ya digər hadisələr nəticəsində zədələnməsi, məhv olması, yaxud hər hansı formada itkisi ilə bağlı

sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi üzrə bazarda həm könüllü, həm də icbari sığorta məhsulları mövcuddur. Bu sığorta sinfi üzrə icbari sığorta məhsullarının satışı potensialdan dəfələrlə aşağıdır və satışların aşağı olmasının əsas səbəbi satışlar üzrə nəzarət mexanizmlərinin olmamasıdır.

5. Avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası – onun zədələnməsi, məhv olması, həmçinin qaçırılması və ya oğurlanması nəticəsində sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi üzrə həm könüllü, həm də icbari sığorta məhsulları mövcuddur. Avtomobilin icbari sığortası üzrə mövcud olan məhsul, demək olar ki, bazarda ən populyar sığorta məhsuludur. Avtomobilin könüllü “kasko” sığortasının satışı mövcud potensialdan dəfələrlə aşağıdır. Bu da əsasən avtomobil sahiblərinin sığortaya inamının az olmasından və avtomobil sahiblərinin sığortaya izafi xərc kimi baxmasından irəli gəlir.

6. Dəmiryol nəqliyyatı vasitələrinin sığortası – onun zədələnməsi, məhv olması, həmçinin qaçırılması və ya oğurlanması nəticəsində sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi üzrə sığorta bazarında təqdim olunan məhsullar çox məhduddur. Nəzərə alsaq ki, inkişaf etmiş ölkələrdən fərqli olaraq, Dəmir Yolları dövlətin nəzarətində olan bir təşkilatdır və bununla bağlı icbari qaydada sığortanın olması daha məqsədəuyğun hesab oluna bilər. İnkişaf etmiş ölkələrdə Dəmir Yolları şirkətlərinin böyük əksəriyyəti özəl olduğundan, dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin sığortası özəl şirkətlərin marağındadır.

7. Hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası – onun zədələnməsi, məhv olması, həmçinin qaçırılması və ya oğurlanması nəticəsində sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi üzrə sığorta məhsulları yerli bazarda bir şirkət tərəfindən təqdim olunur, bu da əsasən yerli hava şirkətlərinin sayının məhdud olması ilə bağlıdır. Bu sığorta növü üzrə inkişaf etmiş ölkələrdə sığorta haqları böyük həcmdədir və ildən-ilə avia şirkətlər böyüdükcə bu sığorta növü üzrə də toplanan sığorta haqlarının həcmi böyüyür. Hava nəqliyyatı vasitələrinin qiyməti əhəmiyyətli dərəcədə olduğundan (adətən, milyonlarla USD-də olur), bu vasitələrin təkrarsığortası mütləq qaydada həyata keçirilir.

8. Su nəqliyyatı vasitələrinin sığortası – onun zədələnməsi, məhv olması, həmçinin qaçırılması və ya oğurlanması nəticəsində sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta növü üzrə də yerli bazarda yığımlar çox cüzdür. Bu həm ölkəmizdə su nəqliyyatı vasitələrinin sayının az olması ilə əlaqədardır, həm də bununla bağlı icbari sığorta məhsullarının olmaması ilə bağlıdır.

9. Yüklərin (nəqliyyat) sığortası – daşıma üsulundan asılı olmayaraq yükün zədələnməsi, korlanması, məhv olması, yaxud hər hansı formada itkisi nəticəsində sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi

miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Hal-hazırda bu növ sığorta məhsulları da yerli sığorta bazarında çox zəif inkişaf etmişdir. Ölkə daxilində daşınan yüklər demək olar ki, sığortaya cəlb olunmur. Bu sahibkarlar tərəfindən izafi xərc kimi qiymətləndirilir. Yerli nəqliyyat şirkətləri tərəfindən xaricə daşınan yüklərin isə bir hissəsi sığortaya cəlb olunur. Yük sığortasının qiyməti, daşınan yükün hansı məsafəyə getməsindən asılı olaraq, hansı nəqliyyat vasitəsi ilə daşınmasından asılı olaraq, eyni zamanda daşınan yükün keyfiyyətindən və xüsusiyyətlərindən (məsələn, tez xarab olan ərzaq məhsulları, tez sına bilən mallar və s.) asılı olaraq dəyişir.

10. Titul sığortası - digər şəxslərin hər hansı bir əmlaka mülkiyyət hüququnun mübahisələndirilməsi ilə əlaqədar qaldırdıqları iddiaları əsasında həmin əmlaka mülkiyyət hüququnun itirilməsi ilə əlaqədar sığortalının əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfini qısa şəkildə izah etməli olsaq, bunu mülkiyyət hüququnun itirilməsi kimi qiymətləndirmək olar. Bu sığorta sinfi Qanunvericilikdə 2016-cı ildə dəyişiklik olduğunda əlavə olunmuşdur. Qanunvericilikdə dəyişiklik olunmasına baxmayaraq, bazarda belə bir sığorta məhsulu bu günə qədər tanınmır və satış həcmi demək olar ki, sıfır səviyyəsindədir.

11. Kənd təsərrüfatı bitkilərinin sığortası - yanğın, təbii fəlakətlər, xəstəliklər, ziyanvericilərin yayılması və hücumu nəticəsində kənd təsərrüfatı bitkilərinin və (və ya) məhsullarının tam və ya qismən məhv olması ilə əlaqədar sığorta olunanın əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi üzrə könüllü məhsullar bazarda demək olar ki, çox az tanınır, icbari məhsullar üzrə qanunvericiliyin 2020-ci il ərzində tətbiq olunması gözlənilir.

12. Kənd təsərrüfatı heyvanlarının sığortası - yanğın, təbii fəlakətlər, ziyanvericilərin yayılması və hücumu, yoluxucu xəstəliklər nəticəsində kənd təsərrüfatına aid edilən heyvanların və quşların, dovşanların, arı ailələrinin, xəz dərilili vəhşi heyvanların məhv olması ilə əlaqədar sığorta olunanın əmlak mənafeələrinə dəyən zərərin əvəzinin tam və ya qismən ödənilməsi miqdarında sığorta ödənişinin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur. Bu sığorta sinfi üzrə könüllü məhsullar bazarda demək olar ki, çox az tanınır, icbari məhsullar üzrə qanunvericiliyin 2020-ci il ərzində tətbiq olunması gözlənilir. Bundan öncə bazarda mövcud olan könüllü məhsullar şirkətlər üçün zərərlə işlədiyinə görə tez bir zamanda bu məhsulların satışı dayandırılmışdır.

13. Əmlak sığortasına aid olan mülki məsuliyyətin sığortası üzrə siniflər - Bu sığorta sinfi üzrə icbari sığorta məhsulu mövcud olmasına baxmayaraq, satışların həcmi mövcud potensialdan dəfələrlə aşağıdır.

14. Əmlak sığortasına aid olan kredit sığortası üzrə siniflər - Bu sığorta növü üzrə məhsullar əsasən banklar tərəfindən satılır. Adətən banklarda kredit götürən şəxslər tərəfindən qoyulan girovun sığortalanmasını nəzərdə tutur. Bu sığorta məhsulu könüllü məhsul hesab olunur və bankların öz riskinin sığortalanması kimi qiymətləndirilir.

15. Əmlak sığortasına aid olan qarışıq maliyyə risklərinin sığortası - Bu sığorta sinfi üzrə könüllü məhsullar bazarda mövcud olsada, satışların həcmi çox aşağıdır.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Kənd təsərrüfatı ilə bağlı sığorta siniflərini izah edin. Bu siniflərlə bağlı sığorta bazarında hansı məhsulları tanıyırsınız?
2. Avtonəqliyyat sığortası sinfi ilə bağlı bazarda hansı sığorta məhsullarını tanıyırsınız? Bu məhsulların şərtləri haqqında nə bilirsiniz?

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz.

“Qeyri-həyat sığortasının əsaslarını və ona aid sığorta siniflərini izah edir”.

1. Hansı sığorta sinfi üzrə olan sığorta məhsulları Azərbaycan sığorta bazarında daha çox tanınır?
 - A) Yüklərin (nəqliyyat) sığortası;
 - B) Hava nəqliyyatı vasitələrinin sığortası;
 - C) Avtonəqliyyat vasitələrinin sığortası.
2. Əmlakın icbari sığortası üzrə sığorta haqqı ən çox hansı bölgədə tətbiq olunur?
 - A) Bakı;
 - B) Gəncə;
 - C) Zaqatala.

2.4. Sığorta fəaliyyəti üzərində dövlət nəzarətinin funksiya və vəzifələrini izah edir

2016-cı ildə yeni tənzimləyici orqan (Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası) yaradıldıqdan sonra, həmin vaxta qədər Maliyyə Nazirliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən "Dövlət Sığorta Nəzarəti Xidmətinin" funksiya və vəzifələri adı çəkilən quruma ötürüldü. Eyni zamanda yeni yaradılmış tənzimləyici orqana digər funksiya və vəzifələrlə yanaşı sığorta bazarına nəzarət etmək səlahiyyəti də verildi. Bununla yanaşı sığorta nəzarəti orqanı sığorta bazarının tənzimlənməsi üzrə sığorta qanunvericiliyinə müvafiq olan normativ hüquqi aktlar qəbul etmək, həmçinin sığortaçılar və sığorta vasitəçiləri üçün normativləri müəyyən etmək səlahiyyətinə malikdir. 2019-cu ilin sonunda Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası tənzimləyici orqan olaraq ləğv edildi və səlahiyyətlər Mərkəzi Banka ötürüldü (Şəkil 2.4).

Şəkil 2.4. Mərkəzi Bank tənzimləyici orqan qismində

Sığorta sektorunda dövlət tənzimlənməsi və nəzarətinin vəzifələri:

- Sığorta bazarının inkişaf etdirilməsi və sığorta sisteminin təkmilləşdirilməsi;
- Sığorta işini, həmçinin sığorta bazarını tənzimləmək və sığorta fəaliyyətinə nəzarət;
- Sığorta işinin qanunvericilik bazasını möhkəmləndirmək, icbari sığorta növlərini və beynəlxalq sığorta sistemində Azərbaycan Respublikasının iştirakının prinsiplərini müəyyən etmək;
- Sığortaçıların, sığortalıların, sığorta olunanların, faydalanan şəxslərin və sığorta bazarının digər iştirakçılarının hüquqlarının və qanuni mənafələrinin, habelə dövlətin maraqlarının qorunması üçün tədbirlər həyata keçirmək;
- «Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə əməl edilməsini təmin etmək;
- Sığortaçıların, sığorta vasitəçilərinin, o cümlədən xarici təkrarsığortaçıların və xarici sığorta brokerlərinin, habelə sığorta sahəsində yardımçı fəaliyyət göstərən hüquqi şəxslərin və müvafiq müstəqil ekspertlərin reyestrini aparmaq.

Sığorta fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin formaları:

- Lisenziyalaşdırma (ilkin nəzarət);
- Dövri hesabatlar (dövri və ya kameral nəzarət);
- Səyyar yoxlamalar (yekun nəzarət).

Sığorta nəzarəti orqanı:

- İcrası məcburi olan tədbirlər barədə yazılı göstəriş, təqdimat verir;
- Sanksiyalar tətbiq edir.

Sığorta nəzarəti orqanının sanksiyaları:

- Sığortaçı, sığorta vasitəçisini, həmçinin onların rəhbər işçilərini inzibati məsuliyyətə cəlb etmək: yuxarıda göstərilənlərdən hər hansı biri tərəfindən qanun və qaydaların tələblərinin pozulması halı baş verdikdə tənzimləyici orqan tərəfindən müəyyən məbləğdə cərimələnmənin tətbiqi və (və ya) rəhbər işçilərin işdən kənarlaşdırılması kimi sərt qərarların verilməsi nəzərdə tutulur;
- Lisenziyanın qüvvəsini məhdudlaşdırmaq: istənilən sığorta növü üzrə, istər qanunvericiliyin tələblərinin, istərsə də sığorta qaydalarının ciddi şəkildə pozulması halları baş verdikdə müvafiq sığorta növünün satışı üzrə həmin şirkətə qadağalar tətbiq oluna bilər. Bu, şirkətə verilmiş lisenziyanın digər sığorta növlərinin satışı üzrə hüquqlarını məhdudlaşdırılması anlamına gəlmir;
- Lisenziyanın qüvvəsini dayandırmaq: sığorta şirkətindən və ya sığorta vasitəçisindən tənzimləyici orqana şikayət daxil olduqda, həmin şikayətdə göstərilən halın araşdırılması ilə bağlı müvafiq tədbirlərin görülməsi. Tənzimləyici orqan tərəfindən aparılan araşdırma başa çatana və müvafiq qərar verilənə qədər bu və ya digər sığorta məhsullarının satışına qadağa qoyula bilər. Bu şirkətin sığortalılar qarşısındakı öhdəliklərini məhdudlaşdırmır və bu müddət ərzində baş verəcək istənilən hadisə ilə bağlı şirkət öz öhdəliklərini yerinə yetirməlidir. Bu kimi hallarda araşdırmanın nəticəsindən asılı olaraq verilən qərarlar müxtəlif ola bilər;
- Lisenziyanı ləğv etmək: istər sığortaçılar, istərsə də sığorta vasitəçiləri üçün ən ağır sanksiya növü hesab edilən bu addım sığorta şirkəti və ya sığorta vasitəçisi tərəfindən ciddi qanun pozuntularına, o cümlədən sığorta dələduzluğu hallarına, maliyyə fırıldaqlarına, əsasız olaraq sığorta ödənişindən imtina hallarına və buna bənzər hallara yol verildikdə tətbiq edilir.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Tənzimləyici orqanın üç əsas vəzifəsini söyləyin.
2. Sığorta bazarının mövcud və əvvəlki tənzimləyici orqanlarından hansıları tanıyırsınız? Onları fərqləndirən cəhətlər haqqında fikirlərinizi söyləyin.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Sığorta fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin funksiya və vəzifələrini izah edir”.

1. Aşağıdakı variantlardan hansı sığorta fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin formalarına aid deyil?

- A) Lisenziyalaşdırma (ilkin nəzarət);
- B) Dövri hesabatlar (dövri və ya kameral nəzarət);
- C) Sığortaçının təşkilati strukturunun təsdiq olunması.

2. Aşağıdakı variantlardan hansı sığorta sektorunda dövlət tənzimlənməsi və nəzarətinin vəzifələrinə aid deyil?

- A) Sığorta bazarının inkişaf etdirilməsi və sığorta sisteminin təkmilləşdirilməsi;
- B) Sığortaçının satış strategiyasını təsdiq etmək;
- C) Sığorta işini, həmçinin sığorta bazarını tənzimləmək və sığorta fəaliyyətinə nəzarət.

TƏLİM NƏTİCƏSİ 3

**İCBARİ SİĞORTA
QANUNLARINI ÖYRƏNMƏK**

3.1. İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun əsaslarını izah edir

“Sığorta fəaliyyəti haqqında” qanunla yanaşı “İcbari sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu mövcuddur. Müvafiq qanunvericilik hər bir icbari sığorta məhsulunun satışı müvafiq icbari sığorta qanunu əsasında həyata keçirilməsini təmin edir.

“İcbari sığortalar haqqında” qanun 78 maddədən ibarətdir. Qanunun giriş hissəsində deyilir: “Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında daşınmaz əmlakın icbari sığortası, avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası, daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası və sərnişinlərin icbari fərdi qəza sığortası sahəsində sığortaçılar, sığortalılar, sığorta olunanlar və faydalanan şəxslər arasında hüquqi və iqtisadi münasibətləri tənzimləməklə, onların hüquq və mənafelərinin qorunması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasında qeyd olunan icbari sığorta növlərinin həyata keçirilməsinin ümumi əsaslarını, həmçinin bu növlərin aparılması qaydalarını və şərtlərini müəyyən edir.”

Könüllü sığorta növlərindən fərqli olaraq, icbari sığorta növlərində bəzi prinsiplərin vacibliyini mütləq qaydada yadda saxlamaq lazımdır. Bu baxımdan qanunun 3-cü maddəsi ilə təsbit olunan icbari sığortanın prinsiplərini nəzərdən keçirək:

- 3.1.1. İcbari sığortaların müvafiq sığorta növü üzrə sığorta marağı olan hər kəsə şamil edilməsi və məcburiliyi;
- 3.1.2. Sığorta hadisələri nəticəsində sağlamlığına və (və ya) əmlakına zərər dəyən şəxslərin bu qanunda müəyyən edilmiş həcmdə və qaydada müdafiəsinin təminatı;
- 3.1.3. Sığorta hadisələrinə səbəb olan halların qarşısının alınmasının stimullaşdırılması;
- 3.1.4. Sığorta hadisələrinin nəticələrinin aradan qaldırılması, habelə sığorta ödənişlərinin məhz bu məqsədlər üçün istifadəsinin təminatı;
- 3.1.5. Çoxqat maliyyə təminatı mexanizmi vasitəsilə sığorta əməliyyatlarında maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi;
- 3.1.6. Bu qanunda nəzərdə tutulan icbari sığorta növləri üzrə əməliyyatların aparılmasına dair vahid metodoloji yanaşmanın təmin edilməsi.

Yuxarıda göstərilən prinsiplərdən göründüyü kimi, bu qanun aidiyyəti üzrə sığorta marağı olan hər kəsə şamil edilir və icbari xarakter daşıyır. Bu o deməkdir ki, bu sığorta növünü aidiyyəti olan hər bir kəs əldə etməlidir. Qanunun tələbinə baxmayaraq, müxtəlif icbari sığorta növlərinin potensial satış həcmi onların üzərində olan nəzarət mexanizminin nə qədər güclü və zəif olmasından asılı olaraq dəyişir. Məsələn, “avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası” icbari sığorta məhsulları arasında ən çox satılındır. Bu ona görə baş verir ki, icbari sığortası olmayan, eyni zamanda yolda hərəkətdə olan istənilən avtomobil nəqliyyatı vasitəsi dərhal Dövlət Yol Polisi tərəfindən qeydə alınır

və cərimələndir. Bunun nəticəsində hər bir avtomobil sahibi cərimədən ehtiyatlanaraq, sığortanın müddəti başa çatdıqda müqaviləni dərhal yeniləyir.

Başqa bir misal olaraq, həyat sığortası sahəsində icbari sığorta məhsulu olan "İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında" qanun üzrə sığorta məhsulu da nəzarət mexanizmi olduğundan, bu məhsulun satış həcmi ümumi potensialın böyük hissəsini təşkil edir. Bu məhsul daha çox korporativ məhsul hesab olunduğundan, burada nəzarət mexanizmi qismində Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Əmək Müfəttişliyi Xidmətinin (DƏMX) müxtəlif təşkilatlarda müntəzəm apardığı yoxlamaları misal gətirmək olar. DƏMX və həyat sığortası şirkətləri arasında imzalanmış sazişə uyğun olaraq, adı çəkilən dövlət orqanı müxtəlif təşkilatlarda işçilərlə işəgötürənlər arasında əmək müqaviləsinin imzalanmasında əminlik əldə etmək üçün apardığı yoxlama zamanı adı çəkilən sığorta növü üzrə müqavilənin mövcudluğunu yoxlamaq səlahiyyətinə malikdir. Burada da müvafiq qaydada belə bir sığorta müqaviləsinin olmadığına görə qanunla müəyyən edilmiş cərimə məbləği tətbiq edilir. Cərimələnməkdən ehtiyat edən işəgötürənlər belə bir sığorta növünü əldə edir, növbəti illərdə davamlı şəkildə müqaviləni yeniləyirlər.

Qeyd olunanlarla yanaşı bəzi icbari sığorta məhsullarının satışı üzrə nəzarət mexanizmlərinin olmaması səbəbindən qanunun tələblərinə əməl olunmadığına dair də misallar gətirmək mümkündür. Nəticədə bu və ya digər sığorta növünün satışı mövcud potensialından aşağı olur. Məsələn, "daşınmaz əmlakın icbari sığortası" məhsulu buna bariz misaldır, belə ki, bu sığorta növü üzrə nəzarət mexanizmi demək olar ki, yox səviyyəsindədir. Burada əsasən nəzarət mexanizmi kimi, əmlakın alqı-satqısı zamanı və əmlakın kredit alarkən banka girov qoyulması zamanı ipoteka müqaviləsi bağlandıqda notarial qaydada təsdiq olunması tələbinin olmasını misal gətirmək olar. Notariat orqanları isə belə hallarda müqaviləni təsdiq etməmişdən öncə, müqavilə predmeti olan girov əmlakının icbari qaydada sığortalanmasını tələb edirlər. İcbari əmlak sığortası məhsulu üzrə yuxarıda göstərilən dövlət orqanı yeganə nəzarət mexanizmi rolunda çıxış edir.

"İcbari sığortalar haqqında" qanunun 8-ci maddəsi ilə tənzimlənən icbari sığorta müqaviləsinə dair tələbləri nəzərdən keçirək:

8.1. İcbari sığorta müqaviləsi icbari sığortanın təmin edilməsi üçün sığortaçı ilə sığortalı arasında, müvafiq icbari sığorta şəhadətnaməsinin sığortalıya (müvafiq hallarda sığorta olunanlara) verilməsi yolu ilə bağlanan müqavilədir.

8.1-1. İcbari sığorta müqaviləsi yalnız bu Qanunda nəzərdə tutulmuş informasiya sistemi vasitəsilə bağlandıqı və həmin sistemin informasiya ehtiyatında mövcud olduğu halda etibarlıdır.

8.2. Bu Qanunun Xüsusi bölməsində başqa cür müəyyən edilməmişdirsə, icbari sığorta müqaviləsi 1 il müddətinə bağlanılır.

8.3. Müvafiq əmlakla bağlı bu Qanunla nəzərdə tutulmuş icbari sığorta təminatının əldə edilməsi barədə icbari sığorta müqaviləsi bağlanmışdırsa, bu Qanunun Xüsusi bölməsində başqa cür nəzərdə tutulduğu hallar istisna olmaqla, həmin

müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində əmlakın sahibi dəyişdikdə, o cümlədən əmlak qanuni əsaslarla icarəyə və ya digər qaydada başqa şəxsin istifadəsinə verildikdə, bu Qanunun 8.4-cü maddəsi nəzərə alınmaqla, müqavilə müddətinin sonunadək yeni icbari sığorta müqaviləsinin bağlanması tələb olunmur. Bu halda bu Qanunla sığortalıya aid edilən bütün hüquqlar və vəzifələr əmlakın yeni sahibinə və ya istifadəçisinə şamil edilir.

- 8.4. Bu Qanunun Xüsusi bölməsində qeyd olunmuş hər hansı icbari sığorta növü üzrə sığorta təminatının könüllü sığorta müqaviləsində tam və ya qismən nəzərdə tutulması sığortalını müvafiq icbari sığorta müqaviləsini bağlamaq vəzifəsindən azad etmir.
- 8.5. Bu Qanunun Xüsusi bölməsində başqa cür nəzərdə tutulmuş hallar istisna olmaqla, icbari sığorta müqaviləsinə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 919–921-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş müvafiq hallarda və qaydada xitam verilir. İcbari sığorta müqaviləsinə vaxtından əvvəl xitam verildikdə, sığortalı müvafiq sığorta növü üzrə yeni icbari sığorta müqaviləsi bağlamalıdır.
- 8.6. Bu Qanunda başqa cür nəzərdə tutulmadığı hallarda icbari sığorta müqaviləsində azadolma məbləği müəyyən edilmir.

Qanunun müvafiq maddəsindən göründüyü kimi, icbari sığorta müqaviləsi müvafiq informasiya sistemləri üzərindən qeydiyyatla alınır və həmin informasiya sisteminin bazasında olduğu halda müqavilə etibarlı hesab olunur. Respublikamızda bu informasiya bazası İcbari Sığorta Bürosu (Şəkil 3.1) tərəfindən yaradılmış, və bu baza Sığorta Bürosunun əməkdaşları tərəfindən davamlı şəkildə yenilənir. İcbari sığorta növləri üzrə bütün müqavilələr bir illik müddətə bağlanılır və müqavilə bir ildən sonra yenilənməlidir.

Şəkil 3.1. İcbari Sığorta Bürosu

Məsələn, əvvəlki illərdə “avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası” üzrə sığorta şəhadətnaməsini avtomobil sürücüsü avtomobildə gəzdirməli və dövlət yol polisi əməkdaşı tərəfindən saxlanıldıqda göstərməli olduğu halda, elektron baza yaradıldıqdan sonra buna ehtiyac qalmamışdır. Dövlət Yol Polisi xidməti və İcbari sığorta Bürosu arasında müvafiq inteqrasiya tam gücü ilə işləyir. Növbəti mərhələdə başqa icbari sığorta məhsullarının da elektron bazasının yaradılması və əlaqəli dövlət orqanları ilə birgə inteqrasiya olunması planlaşdırılır ki, bu da əsasən həmin icbari sığorta məhsulları üzrə nəzarət mexanizmlərinin yaradılması rolunu oynayacaqdır.

Qeyd olunan qanunun 4-cü maddəsində göstəriləyi kimi, icbari sığortanın tətbiq edildiyi ərazi ölkənin hüduqları çərçivəsindədir və istənilən icbari sığorta əsasında verilmiş təminatların ölkə coğrafiyası daxilində keçərli olduğu anlamına gəlir. Məsələn, avtomobilin

icbari sığortası üzrə ölkə hüdudlarından kənarında baş verəcəyi təqdirdə üçüncü şəxsə dəyəcək ziyanın, baş vermiş hadisənin başqa ölkənin təminat ərazisinə aid olmadığı üçün mövcud icbari sığorta müqaviləsi əsasında, ödənilməsi mümkün olmayacaq. Belə hallarla rastlaşmamaq üçün, başqa ölkə ərazisində hərəkət edən zaman üçüncü şəxsə dəyəcək ziyanı qarşılamaq məqsədilə beynəlxalq səviyyəli və avtomobilin getdiyi ölkələrin ərazisinə təminat verən müqavilənin olması mütləqdir (məsələn, yaşıl kart sistemi).

Göstərilən maddəyə uyğun olaraq, qeyd etmək lazımdır ki, istənilən icbari sığorta növünün satışı ilə məşğul olan sığorta şirkəti mütləq qaydada həmin icbari sığortanın satışı üçün tənzimləyici orqandan icazə almalıdır. Müvafiq icazənin olmadığı təqdirdə həmin növ sığortalar üzrə müqavilə bağlanmasına icazə verilmir. İcazənin alınması üçün sığorta növlərindən asılı olaraq dəyişən müvafiq ödənişlər (rüsurlar) nəzərdə tutulmuşdur.

Qanunun 4-cü maddəsində qeyd olunur ki, qəza vəziyyətində və ya istismara yararsız vəziyyətdə olan hər hansı əmlakla (bina, tikili, avtonəqliyyat vasitəsi, cihaz, qurğu, avadanlıq və s.) bağlı əmlak mənafeələrinin sığortalanması qadağandır. Bu halın baş verməsi adətən sığortalının marağı dairəsində olmasına xidmət edir və sığorta şirkəti tərəfindən aşkar olunduqda sığorta fərıldəği kimi qiymətləndirilir. Həm sığortalı, həm sığortaçı bu işdə maraqlı olduğı halda müqavilənin bağlanması anında bu kimi halın aşkar olunması daha da çətinləşir. Bu kimi halların sığortalı tərəfindən gizlədilməsinin qarşısının almaq məqsədilə mütləq qaydada sığortalanan əmlaka baxış keçirilməli, ehtiyac olduğı təqdirdə müvafiq qaydada ekspert rəyi alınmalıdır. Bu tədbirlərin görülməsi sığortaçının qanunla müəyyən edilmiş hüququ, sığortalı tərəfindən buna şəraitin yaradılması isə sığortalının sığorta müqaviləsi əsasında üzərinə götürdüğü öhdəliyidir.

İcbari sığorta məhsulları üzrə sığortalıdan alınan sığorta haqqı qanunvericiliklə müəyyən olunur və ayrı-ayrı icbari sığorta növlərində sığorta haqqının hesablanması təminatdan asılı olaraq dəyişir. İcbari sığorta növləri üzrə hadisə baş verdikdə sığorta ödənişinin həcmi də qanunvericiliyin tələbləri ilə müəyyən olunur. Qanunun 10-cu maddəsi ilə təsbit edildiyi kimi "icbari sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğı müddət ərzində sığortaçının bir sığorta hadisəsinə görə verdiyi sığorta ödənişlərinin ümumi məbləği icbari sığorta məbləğindən artıq ola bilməz". Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, icbari sığorta müqaviləsi əsasında hadisə baş verildikdə, sığorta ödənişinin sığortaçı tərəfindən həyata keçirilməsindən əvvəl sığortalı tərəfindən qanunla tələb olunan aşağıdakı adda sənədlər və məlumatlar sığortaçıya təqdim olunmalıdır:

- Aşağıdakı məlumatları əks etdirən sığorta tələbi;
- İcbari sığorta şəhadətnaməsinin tarixi və nömrəsi;
- İcbari sığortanın növü;
- Sığortalının adı;
- Sığorta olunanın adı;
- Sığorta hadisəsi hesab edilə bilən halın baş vermə yeri, tarixi və vaxtı;
- Sığorta hadisəsi hesab edilə bilən halın təfsilatı və səbəbi;
- Sığorta hadisəsi hesab edilə bilən halın baş verməsi nəticəsində dəyən zərərin

təsviri, mümkün olduğu təqdirdə ehtimal olunan zərərin məbləği.

Qanunun 18-ci maddəsinə uyğun olaraq, yuxarıda göstərilən sənədlərdən sonuncusunun sığortaçıya təqdim edildiyi və (və ya) alındığı tarixdən etibarən yeddi iş günündən gec olmayaraq sığortaçı sığorta ödənişini həyata keçirməli, müvafiq hallarda zərərin qiymətləndirilməsi, əmlakın təmiri, bərpası və ya yenisi ilə əvəz edilməsi üçün yazılı qaydada təsdiqlənən tədbirlər görməli, və ya sığortalıya, sığorta olunana və ya faydalanan şəxsə sığorta ödənişinin verilməsindən imtina haqqında yazılı şəkildə əsaslandırılmış bildiriş verməlidir.

Bununla yanaşı icbari sığorta məhsulları üzrə hadisə baş verdikdə dəymiş ziyanın ödənilməsindən sığortaçı tərəfindən imtina halları da baş verə bilər və bu kimi hallar qanunun 21-ci maddəsi ilə aşağıdakı qaydada tənzimlənir:

21.1. Bu Qanunda müəyyən edilmiş subroqasiya hüququnun əsaslarına aid olan hallar istisna edilməklə, sığorta ödənişindən imtinanın Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş ümumi əsasları ilə yanaşı icbari sığorta müqavilələri üzrə aşağıdakı hallarda da sığorta ödənişi verilmir:

21.1.1. Hadisə və ya hal hərbi əməliyyatlar, terrorçuluq, kütləvi iğtişaşlar, nüvə partlayışı, radioaktiv çirklənmə ilə bağlı olduqda;

21.1.2. Sığorta tələbi üçüncü şəxsin pul, qiymətli kağızlar, qiymətli metallar və qiymətli daşlar, sənət əsərləri, o cümlədən rəsm əsərləri, qravürələr, heykəllər, həmçinin modellər, plan və eskizlər, ixtira patentləri, sənədlər, kitablar və yazılar şəklində olan əmlakına dəymiş zərərlə bağlı olduqda;

21.1.3. Sığorta tələbi mənəvi zərərlə və ya gəlir itkisi ilə bağlı olduqda;

21.1.4. Sığorta tələbi sığortalının və ya sığorta olunanın cərimə, dəbbə pulu, peniya ödəməsi üzrə əmlak mənafehi ilə bağlı olduqda.

Sərnişinlərin icbari fərdi qəza sığortası "İcbari sığortalar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun Xüsusi bölməsinin 5-ci fəslində nəzərdə tutulmuşdur. Sərnişinlərin icbari fərdi qəza sığortası sərnişin daşımaları xidmətini həyata keçirən hava, su, dəmiryolu və avtomobil nəqliyyatı vasitələrində olan sərnişinlərin həyatına və sağlamlığına sığorta hadisəsi nəticəsində zərər dəyməsinə görə sığorta təminatının verilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir. Sərnişinlərin nəzərdə tutulmuş qaydada fərdi qəza sığortası icbaridir.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Mövcud icbari sığorta məhsullarından əhali arasında daha çox tanınan və satılan məhsullar hansılardır? Fikirlərinizi əsaslandırın.
2. İcbari sığorta məhsullarının satışının artırılması üçün nələri təklif edərdiniz? Fikirlərinizi əsaslandırın.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz.

“İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının qanununun əsaslarını izah edir”.

1. İcbari sığorta məhsulunun satışı ilə məşğul olmaq məqsədilə sığortaçı nə etməlidir?
 - A) Vergilər Nazirliyinə mənfəət vergisi barədə hesabat təqdim etməlidir;
 - B) Tənzimləyici orqandan icazə almalıdır;
 - C) İcbari sığorta məhsulu haqqında reklam çəkməlidir.
2. İcbari sığorta məhsulu üzrə ödəniləcək sığorta haqqı kim tərəfindən müəyyən olunur?
 - A) Sığorta haqqını sığortaçı müəyyən edir;
 - B) Sığorta haqqını sığortalı özü müəyyən edir;
 - C) Sığorta haqqı müvafiq qanuna uyğun olaraq müəyyən olunur.

3.2. Daşınmaz əmlakın icbari sığortasının əsaslarını izah edir

“İcbari sığortalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun xüsusi bölməsinin 2-ci fəslində nəzərdə tutulmuşdur ki, daşınmaz əmlakın icbari sığortası daşınmaz əmlakın yanğın və ya digər hadisələr nəticəsində zədələnməsi, məhv olması, yaxud hər hansı formada itkisi ilə bağlı dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir (Şəkil 3.2).

Bu məqsədlər üçün hüquqi və fiziki şəxslərə məxsus tikililərin, yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrinin, yaşayış evləri, bina və mənzillərin, habelə dövlət əmlakının sığortası icbaridir.

Yaşayış binalarının, yaşayış evlərinin və mənzillərin icbari sığortası onların konstruktiv elementlərinə, otaqlarına, o cümlədən şüşələr də daxil olmaqla qapı və pəncərə konstruksiyalarına, su, kanalizasiya və qaz təchizatına, habelə istilik sisteminə aid borulara, rabitə, elektrik və digər naqillərinə, bəzək elementlərinə, o cümlədən bütün növ xarici, yaxud daxili mala və suvaq işlərinə, divar, tavan və döşəməyə dəyən zərərlərə təminat verir.

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 180-ci maddəsinə uyğun olaraq özbaşına tikinti sayılan daşınmaz əmlak, Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə və Azərbaycan Respublikasının Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsinə uyğun olaraq sökülməsi barədə qərar qəbul edilmiş, eləcə də, tikintisi başa çatmayan və qəzalılıq vəziyyətdə olan daşınmaz əmlak icbari sığortaya cəlb olunmur.

Bu icbari sığortaya cəlb olunmayan əmlaklar aşağıdakılardan ibarətdir:

- Sökülməsi barədə dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının qərar verdiyi daşınmaz əmlak;
- Tikintisi başa çatmayan daşınmaz əmlak;
- Qəzalılıq vəziyyətdə olan daşınmaz əmlak;
- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə icazə verilməyən yerlərdə inşa edilmiş daşınmaz əmlak;
- Yaşayış binası icbari sığorta etdirilmiş olduğu halda, həmin binada yerləşən qeyri-yaşayış sahələrinin icbari sığorta etdirilməsi tələb olunmur.

Daşınmaz əmlakın icbari sığortası üzrə sığorta hadisəsi dedikdə aşağıdakı hallarda zədələnməsi, məhv olması, yaxud hər hansı digər formada itkisinin sığorta hadisəsi nəzərdə tutulur:

- Yanğın, ildırım düşməsi;
- Məişətdə və istehsalatda istifadə olunan qazın partlayışı;
- Elektrik naqillərində baş verən qısa qapanma;

Şəkil 3.2. Daşınmaz əmlakın icbari sığortası

- Buxar qazanlarının, qaz anbarlarının, qaz kəmərlərinin, maşınların, aparatların və digər oxşar qurğuların və ya cihazların partlaması;
- Su, istilik, kanalizasiya kəmərlərinin və yanğınsöndürmə sistemlərinin qəzası, habelə qonşu tikililərdən, yaşayış və qeyri-yaşayış sahələrindən, yaşayış evlərindən və binalarından, mənzillərdən, otaqlardan daxil olan su nəticəsində subasma;
- Hər hansı predmetin və ya onun hissələrinin düşməsi, atılması, dəyməsi, dağılması, axıdılması və digər bu kimi formalarda təsiri;
- Yerüstü nəqliyyat vasitəsinin dəyməsi;
- Təbii fəlakətlər - zəlzələ, vulkan, fırtına, qasırğa, tufan, dolu, sel, daşqın, leysan, yer sürüşməsi;
- Üçüncü şəxslərin hərəkətləri.

Əlavə risklər üzrə sığorta təminatları tərəflər arasında bağlanmış icbari sığorta müqaviləsinə əlavə və ya könüllü sığorta müqaviləsi ilə tənzimlənir. Əmlakın aşağıdakı hallar nəticəsində zədələnməsi, məhv olması, yaxud hər hansı digər formada itkisi sığorta hadisəsi hesab olunmur:

- Sığortalının, faydalanan şəxsin və ya onların rəhbər işçilərinin hadisənin baş verməsinə yönəldilmiş qəsdən etdiyi hərəkətlər;
- Sığortalanmış əmlaka təmir, emal və ya digər istehsalat məqsədləri üçün tətbiq olunan istehsal alovunun, yaxud istiliyin təsiri nəticəsində, eyni zamanda yanğın baş verməmişdirsə, belə əmlaka zərərin dəyməsi;
- Hadisə zamanı və ya hadisədən sonra əmlakın hər hansı hissəsinin oğurlanması;
- Qrunt sularının səviyyəsinin dəyişməsi;
- Suyun borulardan və ya rezervuardan şaxta vurma, aşınma, yeyilmə, tədricən xarab olma, boruların və rezervuarların təmiri, köçürülməsi və ya tutumunun artırılması nəticəsində axması.

Daşınmaz əmlakını icbari sığorta etdirməli olan şəxslərə mülkiyyətində daşınmaz əmlak növü olan və ya ona faktiki sahibliyi həyata keçirənlər aiddir.

İcbari sığortanın digər növlərində olduğu kimi, bu məhsul növü üzrə də sığorta haqqı qanunvericiliklə tənzimlənir. Bakı şəhərində illik cəmi 50 (əlli) manat ödəməklə yanğın, partlayış, zəlzələ, subasma, təbii fəlakətlər, yer sürüşməsi və sair kimi risklərdən sığortalanmaq mümkündür. Sığorta haqqı Sumqayıt, Gəncə, Naxçıvan şəhərlərində 40 (qırx) manat, digər bölgələrdə isə 30 (otuz) manat təşkil edir. Hadisə baş verdiyində sığorta ödənişinin maksimum məbləği və azadolma məbləği qanunun tələblərinə uyğun müəyyən edilir və yerləşdiyi bölgədən asılı olaraq dəyişir (Cədvəl 3.1):

Maddələrin adı	Bakı şəhərində	Gəncə, Sumqayıt və Naxçıvan şəhərlərində	Digər yaşayış məntəqələrində
Sığorta məbləği	25 min manat	20 min manat	15 min manat
Azadolma məbləği	250 manat	200 manat	150 manat

Cədvəl 3.1. Əmlakın icbari sığortasında bölgələr üzrə sığorta məbləği və azadolma məbləği

Yaşayış evləri və mənzillər istisna olmaqla, digər daşınmaz əmlakın icbari sığortası üzrə azadolma məbləği müvafiq icbari sığorta müqaviləsi əsasında razılaşıdırılır.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Daşınmaz əmlakın icbari sığortası üzrə sığortaya cəlb olunan və sığortaya cəlb olunmayan əmlaklar haqqında fikirlərinizi söyləyin və əmlaklar arasında fərqi izah etməyə çalışın.
2. Daşınmaz əmlakın icbari sığortası üzrə sığorta hadisəsi dedikdə nəyi başa düşürsünüz? Fikirlərinizi əsaslandırın.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Daşınmaz əmlakın icbari sığortasının əsaslarını izah edir”.

1. Daşınmaz əmlakın icbari sığortası üzrə Bakı şəhərində bir illik sığorta haqqı neçəyədir?

- A) 40 AZN;
- B) 50 AZN;
- C) 30 AZN;

2. Daşınmaz əmlakın icbari sığortası üzrə hadisə baş verdikdə Gəncə, Sumqayıt və Naxçıvan şəhərlərində sığorta ödənişinin maksimum həddi hansı məbləğdə nəzərdə tutulmuşdur?

- A) 20000 AZN;
- B) 15000 AZN;
- C) 25000 AZN;

3.3. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasının əsaslarını izah edir

“İcbari sığortalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun xüsusi bölməsinin 4-cü fəslində nəzərdə tutulmuşdur ki, avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası mexaniki avtonəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikasının ərazisində istifadəsi nəticəsində fiziki şəxslərin sağlamlığına, həmçinin fiziki və hüquqi şəxslərin əmlakına vurduğu zərərlərin əvəzinin ödənilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir (Şəkil 3.3).

Şəkil 3.3. İcbari avtomobil sığortası

Mühərrikin silindrinin həcmi 50 sm³-dən artıq olan aşağıdakı avtonəqliyyat vasitələrinin istifadəsi ilə bağlı üçüncü şəxslər qarşısında mülki məsuliyyətin sığortası icbaridir:

- Minik avtomobilləri və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri;
- Yüklü avtomobilləri və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri;
- Mikroavtobuslar, avtobuslar və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri;
- Motosikletlər və motorrollerlər;
- Traktorlar, yol-tikinti işlərində, meşə və kənd təsərrüfatında istifadə olunan avtonəqliyyat vasitələri;
- Trolleybuslar və tramvaylar.

Sözügedən qanunun 51-ci maddəsində (Sığorta müqaviləsinə xitam verilməsinin əlavə əsası) qeyd olunmuşdur ki, avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığorta müqaviləsi yalnız İcbari Sığortalar üzrə Büronun informasiya sistemi vasitəsilə bağlanılan və həmin sistemin informasiya ehtiyatında mövcud olduğu halda etibarlıdır.

Sığorta müqaviləsinin aid olduğu əmlakın özgəninkiləşdirildiyi hər bir halda həmin icbari sığorta müqaviləsinə xitam verilir.

Bu sığorta növü üzrə avtonəqliyyat vasitəsinin istifadəsi zamanı ümumi istifadə olunan yollarda baş vermiş yol-nəqliyyat hadisəsi sığorta hadisəsi sayılır. Avtonəqliyyat vasitəsinin istifadəsi dedikdə avtonəqliyyat vasitəsinin hərəkəti ilə bağlı onun istismarı nəzərdə tutulur. Avtonəqliyyat vasitəsində quraşdırılmış, lakin onun yol hərəkətində iştirakı ilə birbaşa bağlı olmayan avadanlıqların istismarı avtonəqliyyat vasitəsinin istifadəsi hesab edilmir.

Bu sığorta növü üzrə mülki məsuliyyətini icbari sığorta etdirməli olanlara (sığortalı) aşağıdakılar aid edilir:

- Mülkiyyətində avtonəqliyyat vasitəsi olanlar;
- Avtonəqliyyat vasitəsinə faktiki sahibliyi olanlar (icarə və ya etibarnamə əsasında);
- Avtonəqliyyat vasitəsi lizinq predmeti olanda;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisinə müvəqqəti daxil olan (geri qayıtmaq şərti ilə) avtonəqliyyat vasitələri;
- Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzit keçən avtonəqliyyat vasitələri.

Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə üçüncü şəxs dedikdə, sığorta olunanın hərəkəti və ya hərəkətsizliyi nəticəsində zərər çəkən şəxslər, o cümlədən avtonəqliyyat vasitəsinin sərnişinləri, onların öldüyü halda isə ailə üzvləri sayılırlar. Aşağıdakılar üçüncü şəxs hesab olunmur:

- Zərər vuran nəqliyyat vasitəsinin sahibi və ya sürücüsü;
- Öz ailə üzvlərinin (həyat yoldaşı, valideynləri, övladları, nəvələri) səhhətinə və ya əmlakına zərər vuran avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinin və (və ya) sürücüsünün ailə üzvləri;
- Zərər vuran avtonəqliyyat vasitəsinin sahibinin xidməti vəzifəsini yerinə yetirən işçisi.

Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta məbləğləri aşağıdakı cədvəldə (Cədvəl 3.2) göstərilmişdir:

Maddənin adı	Sığorta məbləğləri
Fiziki şəxslərin sağlamlığına dəyən zərər (10 nəfər)	50 min manat
Bir fiziki şəxsin sağlamlığına dəyən zərər üzrə	5 min manat
Əmlaka dəyən zərər üzrə	5 min manat

Cədvəl 3.2. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta məbləğləri

Qeyd etmək lazımdır ki, avtonəqliyyat vasitəsi sahibinin mülki məsuliyyətinin icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığorta məbləğləri müvafiq sığorta ödənişlərinin həyata keçirilməsindən asılı olmayaraq, həmin müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində dəyişmir.

Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta ödənişinin verilməsi üçün nəzərdə tutulmuş müvafiq sənədlərlə yanaşı, sığorta olunanın sürücülük vəsiqəsinin surəti də tələb olunur.

Sığorta hadisəsi hesab edilə bilən halın baş verməsi faktını təsdiqləyən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (Dövlət Yol Polisi) verdiyi yol-nəqliyyat hadisəsi haqqında arayış, aşağıdakı şərtlərdən birinin mövcud olduğu hallarda, habelə hadisə iştirakçılarının tərtib etdiyi və həmin şərtlərin mövcudluğunu təsdiq edən protokolu sığortaçıya təqdim etmələri şərtilə tələb olunmur:

- Hadisənin ən çox iki avtonəqliyyat vasitəsinin iştirakı ilə baş verməsi;
- Hadisənin baş verməsində təqsirli olan şəxsin müəyyən edilməsi və tərəflər arasında mübahisə olmadıqda;
- Hadisə nəticəsində sağlamlığa zərər dəymədikdə;
- Hadisə nəticəsində dəymiş zərərin həcmnin min manatdan çox olmaması (bu məbləğin hadisə anında sığortaçı tərəfindən müəyyən edilməsi şərti ilə).

Göstərilənlərlə yanaşı qeyd etmək lazımdır ki, sığorta hadisəsi zamanı bir neçə üçüncü şəxsə dəyən zərərin məbləği müəyyən edilmiş sığorta məbləğlərini aşarsa, hər bir zərərçəkənə verilən sığorta ödənişi, bir sığorta hadisəsi üzrə müəyyən edilmiş ümumi sığorta məbləğinin ona dəymiş zərəərə mütənasib olaraq həyata keçirilir. Məsələn, avtobus qəzası nəticəsində iyirmi nəfər ölübsə, hər ölən qohumuna iki min beş yüz manat təzminat düşəcək.

Bu sığorta növü üzrə üçüncü şəxsin əmlakına və səhhətinə dəyən zərər üzrə sığorta ödənişindən imtina aşağıdakı hallarda ola bilər:

- Üçüncü şəxs özünün qəsdən edilmiş hərəkəti nəticəsində zərər çəkdiqdə;
- Üçüncü şəxsin nəqliyyat vasitəsini idarə edərkən sərxoş vəziyyətdə olduqda;
- Üçüncü şəxs yol hərəkəti qaydalarını pozmaqla yol təmiri işləri gördükdə;
- Üçüncü şəxs mal-qaranı sürdükdə, yaxud onları yolda baxımsız qoyduqda;
- Üçüncü şəxs sürücülük hüququ olmadan nəqliyyat vasitəsini idarə etdikdə.

Qeyd olunan sığorta növü üzrə güzəştlər və əlavələr nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da sığorta olunmuş avtonəqliyyat vasitələrinin "sığorta müddəti" zamanı hansı tezliklə qəzaya uğramasından asılıdır. Qəzaların olub-olmamasından asılı olaraq, növbəti icbari sığorta haqqına tətbiq olunan güzəştlər və əlavələr Bonus–Malus sistemi vasitəsilə tətbiq olunur. Bu sığorta növü üzrə sığorta haqqının həcmi aşağıdakı cədvəldə (Cədvəl 3.3) göstərilmişdir.

Minik avtomobillərinin və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələrinin mühərriklərinin həcminə görə	
50 sm ³ – 1500 sm ³	50,0
1501 sm ³ – 2000 sm ³	75,0
2 001 sm ³ – 2500 sm ³	100,0
2501 sm ³ – 3000 sm ³	125,0

3001 sm ³ – 3500 sm ³	150,0
3501 sm ³ – 4000 sm ³	175,0
4001 sm ³ – 4500 sm ³	200,0
4501 sm ³ – 5000 sm ³	225,0
5000 sm ³ -dən çox	250,0
Avtobuslar, mikroavtobuslar və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri (sərnişin yerlərinin sayına görə):	
9-16 sərnişin	150,0
16-dan artıq sərnişin sayı	200,0
Yük avtomobilləri və onların bazasında istehsal edilmiş digər avtonəqliyyat vasitələri (icazə verilən maksimum kütləsinə görə):	
3500 kq-dan çox olmadıqda	150,0
3501 kq – 7 000 kq	200,0
7000 kq – dan yuxarı	250,0
Motosikletlər və motorrollerlər	50,0
Qoşqular və yarımqoşqular	25,0
Traktorlar, yol-tikinti işlərində, meşə və kənd təsərrüfatında istifadə olunan avtonəqliyyat vasitələri	50,0
Trolleybuslar və tramvaylar	100,00

Cədvəl 3.3. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə sığorta haqlarının həcmi

Qeyd etmək lazımdır ki, avtonəqliyyat vasitəsinin sahibi hüquqi şəxs olduqda 1,20 əmsali tətbiq edilir. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının ərazisinə tranzit məqsədilə daxil olan, xarici ölkədə qeydiyyatda alınmış avtonəqliyyat vasitələrinin sahibləri ilə icbari sığorta bir ay və ya bir il müddətinə bağlanılır. Bir ay üzrə sığorta haqqı müvafiq illik sığorta haqqının 20 faizi nisbətində ödənilir.

Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə subroqasiya hüququ baş vermiş sığorta hadisəsi zamanı sürücü hadisə yerindən yayınmış olduqda da sığorta ödənişi vermiş sığortaçının hadisəni törətmiş şəxsə qarşı verilmiş sığorta ödənişi məbləğində yaranır.

Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə məlumat mübadiləsinin və bu sığortanın həyata keçirilməsinə nəzarətin səmərəli təşkili məqsədilə həmin icbari sığorta üzrə, o cümlədən icbari sığorta müqavilələri və sığorta hadisələri, sığortaçılar, sığortalılar, sığorta olunanlar, zərərçəkən şəxslər və (və ya) zərər vurulan əmlak, avtonəqliyyat vasitələri və onların sahibləri haqqında, habelə müvafiq icbari sığorta müqavilələri üzrə statistik və digər məlumatları ehtiva edən vahid elektron informasiya sistemi (bundan sonra "informasiya sistemi") qurulur və istifadəsi təmin edilir.

İnformasiya sistemi müvafiq məlumatların internet vasitəsilə daxil edilməsini və ya

qəbul olunmasını, orada aydın şəkildə, oxunaqlı vəziyyətdə saxlanılmasını və emalını təmin etmək imkanlarına malik olmalıdır. İnformasiya sisteminin qurulması və istifadəsi ilə bağlı texniki-proqram kompleksinin formalaşdırılması və ona texniki xidmətin göstərilməsi sığorta nəzarəti orqanının nəzarəti altında Büro tərəfindən həyata keçirilir.

Yaşıl kart sistemi 1949-cu ildə BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının (UNECE) tövsiyəsi (BMT-nin Avropa İqtisadi Komissiyasının Quru nəqliyyatı komitəsinin yol nəqliyyatı üzrə işçi qrupu tərəfindən təsdiqlənmiş 5 nömrəli tövsiyə) əsasında təsis edilmiş və 1 yanvar 1953-cü il tarixindən tətbiq olunmağa başlanmışdır.

Yaşıl kart sistemi avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığortası şəhadətnaməsinin bu sistemin iştirakçıları, yəni üzv ölkələr arasında qarşılıqlı tanınması haqqında olan sazişdir. Bu sistemə əsasən “yaşıl kart” haqqında sazişin iştirakçıları olan dövlətlərin hər hansı biri tərəfindən verilmiş avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin sığorta şəhadətnaməsi sazişin iştirakçısı olan digər dövlətlərin ərazilərində etibarlı hesab olunur. Hazırda sistemə 48 ölkə üzvdür.

Sistemin əsas məqsədi onun üzvü olan istənilən ölkəyə səfər edən xarici avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin onların mənsub olduğu ölkənin milli qanunvericiliyə uyğun qaydada sığortalanması ilə səyahət etdikləri ölkələrdə törətdikləri yol-nəqliyyat hadisələri nəticəsində vurduqları zərərin əvəzinin hadisənin baş verdiyi ölkənin daxili qanunvericiliyinə uyğun qaydada ödənilməsinə təmin etməkdən ibarətdir. Bu məqsədlər üçün, sistemə üzv olan Büroların qarşılıqlı zəmanəti əsasında, avtonəqliyyat vasitələri ilə xarici ölkələrə səfər edən sürücülərin səfər ərzində mülki məsuliyyətini sığortalayan vahid təminat sistemi – «yaşıl kart» təşkil edilir. Nəticə etibarilə, avtomobil nəqliyyatı vasitələri ilə sistemin əhatə etdiyi xarici ölkələrə səfər edən sürücülərin öz ölkələrindəki sığortaçılardan «yaşıl kart» əldə etməsi onların bütün səfər boyunca mülki məsuliyyətinin tam sığortalanmasını nəzərdə tutur, kart sahibini səfər etdiyi hər bir xarici ölkənin sərhədində yeni mülki məsuliyyət sığortası almaq tələbindən azad edir.

“Yaşıl kart” sistemi çərçivəsində vurulan zərərin ödənilməsi məqsədilə sistemə üzv ölkələrin hər birində Yaşıl kart büroları təsis edilmişdir. Bu bürolar xarici avtonəqliyyat vasitəsi sürücülərinin səbəb olduğu yol-nəqliyyat hadisəsi nəticəsində xəsarət almış və ya əmlakına zərər dəymiş üçüncü şəxslərə vurulan zərərlərin əvəzinin hadisə baş verən ölkədə sığorta ödənişinin verilməsinə təminat yaradır. Daha sonra, hadisə baş verən ölkənin yaşıl kart bürosu yaşıl kart sahibi sürücüsünün mənsub olduğu ölkənin müvafiq bürosundan ödənilmiş sığorta ödənişləri məbləğini kompensasiya etmək hüququna sahibdirlər.

Azərbaycan Respublikasının İcbari Sığorta Bürosu ilk dəfə 2012-ci ildə yaşıl kart sisteminə üzv olmaq məqsədilə sorğu göndərmişdir. Bu sorğuya ilkin olaraq müsbət rəy verilmiş və sistemə üzv olmaq istəyən bürolar üçün zəruri hesab olunan hüquqi və digər tələblərlə tanış edilmişdir. 28 noyabr 2014-cü il tarixində İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa edilmiş müvafiq dəyişikliklər yaşıl kart sisteminə qoşulmaq ilə bağlı yeni müddəaları əks etdirir. Bu dəyişikliklərə əsasən 2016-cı il yanvarın 1-dən etibarən yaşıl kart Sisteminin Azərbaycanda tətbiqi nəzərdə tutulur.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortası üzrə “üçüncü şəxs” dedikdə nə başa düşürsünüz? Fikrlərinizi misallarla izah edin.
2. Yaşıl kart sistemi dedikdə nə başa düşürsünüz?

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz.

“Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasının əsaslarını izah edir”.

1. Mühərrikin həcmi $1501 \text{ sm}^3 - 2000 \text{ sm}^3$ ölçüdə olan avtomobil sahibi üçün sığorta haqqı nə qədər müəyyən olunmuşdur?

- A) 50 manat;
- B) 75 manat;
- C) 100 manat;

2. Avtonəqliyyat vasitəsi sahiblərinin mülki məsuliyyətinin icbari sığortasına əsasən bir fiziki şəxsin sağlamlığına dəyən zərər üzrə sığorta ödənişi hansı məbləğdə müəyyən olunmuşdur?

- A) 5 min manat;
- B) 50 min manat;
- C) 2.5 min manat;

3.4. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasının əsaslarını izah edir

“İcbari sığortalar haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun xüsusi bölməsinin 3-cü fəslində nəzərdə tutulmuşdur ki, daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası müvafiq əmlakın istismarı, o cümlədən həmin əmlakın ərazisində inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin həyata keçirilməsi zamanı üçüncü şəxslərin sağlamlığına və əmlakına dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi məqsədi ilə tətbiq edilir.

Bu məqsədlər üçün əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin sığortası icbari olan əmlak dedikdə, hüquqi şəxslərin öz fəaliyyətini, həmçinin hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərin sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirməsi üçün istismar etdiyi daşınmaz əmlak olan binalar, tikililər, qurğular, sahələr başa düşülür (Şəkil 3.4). Sadalanan hər hansı əmlakın istismarı ilə bağlı üçüncü şəxslər qarşısında mülki məsuliyyətin sığortası icbaridir.

Şəkil 3.4. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası

Mülki məsuliyyətini icbari sığorta etdirməli olan şəxslər kateqoriyasına mülkiyyətində hər hansı əmlak olan və ya belə əmlaka faktiki sahibliyi həyata keçirən, həmçinin onu icarəyə götürmüş istismar edən hüquqi şəxslər və hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər aiddir.

Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta hadisəsi dedikdə, daşınmaz əmlakın istismarı, o cümlədən onun ərazisində inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin aparılması nəticəsində aşağıdakı hallarda üçüncü şəxslərin sağlamlığına və ya əmlakına dəyən zərərin əvəzinin ödənilməsi üzrə mülki məsuliyyətin yaranması faktı sığorta hadisəsi hesab olunur:

- Elektrik və ya qaz cihazlarından istifadə nəticəsində yaranan yanğın, yaxud belə yanğının qarşısının alınması üçün görülən tədbirlərin nəticələri;
- Qaz partlayışı;
- Elektrik naqillərində baş verən qısa qapanma;
- Su, istilik və kanalizasiya xətlərində baş verən qəza nəticəsində subasma;
- Hər hansı predmetin və ya onun hissələrinin düşməsi, atılması, dəyməsi, dağılması, axıdılması və digər bu kimi formalarda olan təsiri.

Mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığortalı və sığorta olunan dedikdə, sahibi olduğu daşınmaz əmlakın istismarı, o cümlədən müvafiq sahədə inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin aparılması ilə bağlı üçüncü şəxslərə vurulan zərəre görə əmlak mənafelelərinin sığortası üzrə sığortaçı ilə mülki məsuliyyətin icbari sığortası müqaviləsini bağlayan və müvafiq icbari sığorta şəhadətnaməsinin adına verildiyi şəxs başa

düşülür.

İcbari sığorta şəhadətnaməsinin kimin adına verilməsindən asılı olmayaraq, istismarı, o cümlədən ərazisində inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin aparılması ilə bağlı sahibinin mülki məsuliyyəti sığortalanmış əmlakı qanuni əsaslarla istifadə edən və ya onun ərazisində belə əsaslarla fəaliyyət göstərən istənilən şəxs üçüncü şəxslər qarşısında mülki məsuliyyətinə görə əmlak mənafeyi sığortalanmış sığorta olunan hesab edilir.

Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə üçüncü şəxslər dedikdə, müvafiq icbari sığorta müqaviləsinin tərəfi olmayan, sığortalının və ya sığorta olunanın hərəkəti və ya hərəkətsizliyi nəticəsində zərər çəkən şəxslər, o cümlədən Qanunun 42.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hər hansı əmlakın olduğu yerə, həmçinin inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin aparıldığı əraziyə giriş müvafiq qaydada qadağan olunmadığı halda, həmin əraziyə daxil olan şəxslər və onların ailə üzvləri üçüncü şəxs sayılırlar.

Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta haqqının məbləği əmlakın təyinatından və xüsusiyyətindən asılı olaraq faiz dərəcəsi ilə ifadə olunan tariflərin sığorta məbləğinə tətbiq edilməsi ilə müəyyənləşdirilir.

Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta məbləğləri aşağıdakı cədvəldə (Cədvəl 3.4) göstərilmişdir (yaşayış evləri və mənzillər istisna olmaqla).

Maddənin adı	Sığorta məbləğləri
Fiziki şəxslərin sağlamlığına dəyən zərər	50 min manat
Bir fiziki şəxsin sağlamlığına dəyən zərər üzrə	5 min manat
Əmlaka dəyən zərər üzrə	5 min manat

Cədvəl 3.4. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta məbləğləri

Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta ödənişi və subroqasiya hüququ daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı üçüncü şəxslərin sağlamlığına və (və ya) əmlakına dəyən zərəərə görə sığorta ödənişinin verilməsi Qanunun ümumi hissəsində müəyyən edilmiş ümumi əsaslarla həyata keçirilir.

Sığortaçının sığortaliya və ya sığorta olunana qarşı subroqasiya hüququnun yaranması o halda tətbiq edilir ki, sığortalının və ya sığorta olunanın, yaxud onların nümayəndəsinin əmlakı (binanı, tikilini, avtonəqliyyat vasitəsini, cihazı, qurğunu, avadanlığı və s.) alkoqol, narkotik və ya toksikoloji sərxoşluq vəziyyətində istismar etməsinin, o cümlədən inşaat, təmir, yenidənqurma və ya digər işlərin aparılmasının müvafiq hadisənin baş verməsinə şərait yaratması sübut edilsin.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. Mülki məsuliyyətini icbari sığorta etdirməli olan şəxslər kateqoriyasına kimlər aid olunur? Fikirlərinizi əsaslandırın.
2. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortası üzrə sığorta hadisəsi dedikdə nə başa düşürsünüz? Fikirlərinizi əsaslandırın.

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz:

“Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasının əsaslarını izah edir”.

1. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasına əsasən fiziki şəxslərin sağlamlığına dəyən zərərin maksimum həddi hansı məbləğdə müəyyən olunmuşdur?

- A) 30 min manat;
- B) 20 min manat;
- C) 50 min manat.

2. Daşınmaz əmlakın istismarı ilə bağlı mülki məsuliyyətin icbari sığortasına əsasən əmlaka dəyən zərərin maksimum həddi hansı məbləğdə müəyyən olunmuşdur?

- A) 50 min manat;
- B) 30 min manat;
- C) 20 min manat.

3.5. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığortanın əsaslarını izah edir

Göstərilən sığorta növü istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından sığorta olunanların həyatına və sağlamlığına dəyən zərər nəticəsində onların peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi və ya ölümü ilə bağlı sığorta ödənişinin verilməsini nəzərdə tutur (Şəkil 3.5). Bu sığorta məhsulu həyat sığortası şirkətləri tərəfindən satılır və həyat sığortasında yeganə icbari sığorta məhsuludur. Bu məhsul başqa sözlə qısa olaraq "işəgötürənin məsuliyyət sığortası" adlanır. İcbari sığorta məhsulu olaraq 2010-cu ildən etibarən satılmaqda olan bu sığorta məhsulu üzrə sığorta yığımları ildən-ilə artmaqdadır.

Şəkil 3.5. İstehsalatda bədbəxt hadisələr

Aşağıdakı siyahıda göstərilənlər "İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta" müqaviləsi bağlamaq öhdəliyi daşıyırlar:

- Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən, mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olmayaraq, Azərbaycan Respublikasının və ya xarici dövlətin qanunvericiliyinə uyğun olaraq yaradılmış hüquqi şəxs statusunda olan müəssisə, idarə və təşkilatlar, onların filial və nümayəndəlikləri;
- Dövlət orqanları;
- Hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər;
- Seçkili orqanlar;
- Fərdi qaydada sahibkarlıq və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər;
- İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunmalı olan şəxslər.

Aşağıdakılar istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta olunmalıdırlar:

- Hüquqi şəxslər və ya hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər, Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə və ya Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsinə uyğun olaraq bağlanmış əmək müqaviləsi və ya mülki-hüquqi müqavilə əsasında əmək funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər, dövlət orqanında çalışan dövlət qulluqçuları və digər işçilər ("Məhkəmə və hüquq mühafizə orqanları işçilərinin dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş orqanlarda qulluq keçən hərbi və ya xüsusi rütbəsi olan şəxslər, məhkəmə hakimləri və andlı iclasçılar,

habelə “Hərbi qulluqçuların dövlət icbari şəxsi sığortası haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxslər istisna olmaqla);

- Məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb olunması nəzərdə tutulan seçkili ödənişli vəzifələrdə işləyənlər (Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatları və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin deputatları istisna olmaqla);
- İstehsalat təcrübəsi (təlimi) keçən tələbə və şagirdlər;
- Müəssisələrdə işə cəlb edilən hərbi qulluqçular;
- Təbii fəlakətlərin qarşısının alınmasına və nəticələrinin aradan qaldırılmasına, habelə hərbi və fəvqəladə vəziyyət rejimində işlərin yerinə yetirilməsinə cəlb edilən şəxslər;
- Fərdi qaydada sahibkarlıq və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər.

Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər də («Sosial sığorta haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb olunmayan əcnəbilər istisna olmaqla) istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta növü üzrə sığorta olunmalıdırlar.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığorta haqqı xeyrinə icbari sığorta müqaviləsi bağlanılmalı olan şəxslərin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunmuş qaydada hesablanan bir illik əmək haqqı fondunun sığorta tarifinə hasili əsasında müəyyən edilir. Peşə riskinin dərəcəsindən və sığorta olunanların kateqoriyalarından asılı olaraq fərqləndirilən sığorta tarifləri aşağıdakı kimi müəyyən edilir:

- Qulluqçular üçün 0,2-0,5% arasında;
- Fəhlələr üçün 0,4-2,0% arasında.

Sığorta haqqı sığortalı tərəfindən sığortaçıya müqavilə ilinin əvvəlində icbari sığorta müqaviləsində nəzərdə tutulmuş qaydada hissə-hissə və ya birdəfəlik qaydada ödənilir.

İcbari sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu müddət ərzində sığorta olunanların kateqoriyalarında və peşə riski dərəcəsində, həmçinin əmək haqqı fondunda dəyişikliklər baş verərsə, sığorta haqqı bu dəyişikliklərin tarixindən müvafiq müqavilə ilinin başa çatmasına qədər qalmış vaxta mütənasib şəkildə yenidən hesablanmalıdır.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığorta məbləği müvafiq icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığortaçının öhdəliyinin son həddidir və sığorta olunanın yaşı, illik əmək fondu nəzərə alınmaqla müvafiq qaydada hesablanır.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta üzrə sığorta hadisəsi – icbari sığorta müqaviləsinin qüvvədə olduğu dövr ərzində istehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəliyi nəticəsində sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi, yaxud ölümü ilə əlaqədar

istehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında Qanuna görə sığorta ödənişinin faydalanan şəxsə ödənilməsi üçün əsas olan haldır.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta müqaviləsi üzrə sığorta ödənişləri aşağıdakı hallarda həyata keçirilir:

1. İstehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəliyi nəticəsində ölüm baş verdikdə;
2. İstehsalatda bədbəxt hadisə və ya peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi baş verdikdə.

İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta müqaviləsi üzrə aşağıdakı sığorta ödənişləri verilir:

1. Aylıq sığorta ödənişi sığorta hadisəsi baş verdikdə sığorta olunanın peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə bağlı itirilmiş aylıq əmək haqqı əvəzində faydalanan şəxsə verilən pul təzminatıdır.
2. Birdəfəlik sığorta ödənişi "İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta" haqqında Qanunla müəyyən olunmuş qaydada aylıq sığorta ödənişi məbləğinin cəm halda birdəfəlik ödənilməsidir. Birdəfəlik sığorta ödənişi aşağıdakı hallarda həyata keçirilir:
 - Sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkmiş sığorta olunana növbəti müayinə müddəti göstərilmədən əlillik təyin edildikdə;
 - Sığorta hadisəsi nəticəsində sığorta olunanın öldüyü halda;
 - Sığorta hadisəsi nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi ilə əlaqədar aylıq sığorta ödənişini alan sığorta olunan həmin hadisənin birbaşa səbəbi olduğu sağlamlığın pozulması halından öldükdə.

Əlavə sığorta ödənişi sığorta hadisəsi nəticəsində zərər çəkmiş sığorta olunana həmin hadisənin birbaşa səbəbi olduğu hallarla əlaqədar müalicəyə, əlavə qidalanmaya, dərman alınmasına, protezləşdirməyə, başqasının qulluğuna, sanatoriya-kurort müalicəsinə, xüsusi nəqliyyat vasitələri əldə edilməsinə, başqa peşəyə hazırlanmaya çəkdiyi xərclərinin əvəzinin ödənilməsinə görə verilən pul təzminatıdır.

Sığorta ödənişini almaq üçün sığorta tələbi və müvafiq sənədlərin təqdim edildiyi tarixdən on iş günü ərzində (sığorta olunan öldükdə isə iki iş günü ərzində) sığortaçı sığorta ödənişinin verilib-verilməməsi barədə qərar çıxarır və bu barədə faydalanan şəxsə rəsmi məlumat verir.

Sığorta ödənişindən imtinanın əsasları:

1. Sığorta hadisəsi sığorta olunanın həmin hadisənin baş verməsinə yönəldilmiş qəsdən etdiyi hərəkətlərinin nəticəsi olduqda;
2. Sığorta hadisəsi sığorta olunanın əmək funksiyalarını icra edərkən alkoqollu içkilər, narkotik vasitələr və psixotrop, toksik və digər zəhərli maddələrin təsirindən sərxoş

vəziyyətdə olması halında baş verdikdə;

3. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 935-ci maddəsinə və İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun 21-ci maddəsinə uyğun olaraq sığorta ödənişindən imtinanın digər ümumi əsasları mövcud olduqda.

Tələbələr üçün fəaliyyətlər

1. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta Azərbaycan Respublikasının ərazisində əsasən kimlərə şamil olunur? Fikirlərinizi əsaslandırın.
2. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta məhsulu üzrə hadisə baş verdikdə sığortaçı tərəfindən ödənişdən imtina hansı hallarda tətbiq oluna bilər?

Qiymətləndirmə

Aşağıdakı qiymətləndirmə meyarına əsasən qiymətləndirəcəksiniz.

“İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığortanın əsaslarını izah edir”.

1. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta məhsulunun sığorta cəmiyyətində başqa adı necədir?

- A) İşəgötürənin məsuliyyət sığortası;
- B) Sığortalının məsuliyyət sığortası;
- C) Sığortaçının məsuliyyət sığortası.

2. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta məhsulu sığorta bazarında necənci ildən satılır?

- A) 2009-cu ildən;
- B) 2011-ci ildən;
- C) 2010-cu ildən.

CAVABLAR

Təlim Nəticəsi 1 üzrə düzgün cavablar	
Qiymətləndirmə meyarı 1	
Sual 1	A
Sual 2	C

Təlim Nəticəsi 3 üzrə düzgün cavablar	
Qiymətləndirmə meyarı 1	
Sual 1	B
Sual 2	C
Qiymətləndirmə meyarı 2	
Sual 1	B
Sual 2	A
Qiymətləndirmə meyarı 3	
Sual 1	B
Sual 2	B
Qiymətləndirmə meyarı 4	
Sual 1	C
Sual 2	A
Qiymətləndirmə meyarı 5	
Sual 1	A
Sual 2	C

Təlim Nəticəsi 2 üzrə düzgün cavablar	
Qiymətləndirmə meyarı 1	
Sual 1	B
Sual 2	C
Qiymətləndirmə meyarı 2	
Sual 1	C
Sual 2	B
Qiymətləndirmə meyarı 3	
Sual 1	C
Sual 2	A
Qiymətləndirmə meyarı 4	
Sual 1	C
Sual 2	B

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Sığorta fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 2007;
2. İcbari sığortalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 2011;
3. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi;
4. İstehsalatda bədbəxt hadisələr və peşə xəstəlikləri nəticəsində peşə əmək qabiliyyətinin itirilməsi hallarından icbari sığorta haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Bakı, 2010;
5. Cİİ (Chartered Institute of Insurers), "Certificate in Insurance", 2009.

